

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Katedra Blízkého východu

Bakalářská práce

Matouš Horčička

Ústavní systém Islámské republiky Írán: historie, teorie, praxe

Constitutional System of the Islamic Republic of Iran: History, Theory,
Practice

Poděkování:

V první řadě bych rád adresoval své poděkování vedoucí této práce Zuzaně Kříhové, jež mě provedla třemi roky studia, měla se mnou v mnohých ohledech svatou trpělivost a vždy se pokoušela dostat ty nejlepší výkony. Další poděkování bych chtěl věnovat Josefu Ženkovi a Jakubu Kolářkovi, jelikož mi jejich práce a přístup k vědě byly vždy velkou inspirací a zároveň si vážím jejich cenných rad. V neposlední řadě bych pak své díky rád adresoval svým rodičům, kteří mě ve všech studijních aktivitách vždy podporovali a nadále podporují, což má pro mě nesmírný význam.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 1. srpna 2019

.....

Matouš Horčíčka

Klíčová slova:

Írán, ústava, ústavní systém, právo, demokracie, islám, ší'a, šarí'a

Key Words:

Iran, constitution, constitutional system, law, democracy, Islam, Shia, Sharia

Abstrakt

Bakalářská práce se zaměřuje na ústavní systém Islámské republiky Írán, konkrétně jeho historickou genezi, ideový základ a fungování. První kapitola se zabývá ústavně-formativními faktory v historické perspektivě, které ovlivnily současnou podobu íránské ústavy. V této části práce jsou identifikovány ústavně-formativní faktory v jednotlivých dějinných etapách, které sehrály roli ve vývoji perské, respektive íránské ústavnosti, a to od doby vlády rodu Saffijovců, přes dynastii Qádžárovců, Ústavní revoluci a dynastii Pahlaví až po události Islámské revoluce a Ústavní revize z roku 1989. Druhá kapitola rozebírá íránskou ústavu jako takovou. Pracuje s charakteristikou, strukturou i se samotným textem Ústavy se zaměřením na vybrané právní instituty, přičemž je na ně nahlíženo perspektivou zvanou *law in books*, která portrétuje určitý právní systém v jeho formální podobě tak, jak je zamýšlen dikcí textu zákona. Třetí kapitola této práce pak srovnává konfrontuje teoretické schéma Ústavy a zkoumá vybrané instituty íránského ústavního práva perspektivou právního realismu zvanou *law in action*, která zobrazuje reálné fungování systému se všemi kompetenčními konflikty, interinstitucionálními rozpory i dopady zákona na společnost. Cílem práce je pak zejména zhodnocení fungování ústavního systému vzhledem k rozdílům mezi vybranými instituty v režimech *law in books* a *law in action* a posouzení, zda íránský ústavní systém obsahuje rozpory, a to nejen těch viditelných v rámci jeho aplikace, ale i v jeho formálních základech.

Abstract

This bachelor's thesis focuses on the constitutional system of the Islamic Republic of Iran, specifically on its historical genesis, theoretical fundamentals and real performance. The first chapter deals with constitutionally formative aspects in chronological historical perspective which stood behind the creation of the contemporary constitutional system of the Islamic Republic of Iran. In this part of the thesis, aspects which played a significant role in the development of Iranian constitutionalism in each era of Iranian history are identified starting with Safavid era, through Qajar period, Constitutional Revolution and the rule of Pahlavi dynasty until the events of the Islamic Revolution and the Constitutional Revision of 1989. The second chapter is dedicated to the Iranian Constitution itself. It works with the characteristics, structure and text of the Constitution with the focus on the particular legal concepts while evaluating these aspects via the *law in books* perspective, which is the perspective portraying concrete legal system in its formal extent, how it's meant by the diction of the legal text. While using the comparative method, the third chapter of the thesis confronts the theoretical scheme of the Constitution and examines the chosen legal concepts of the Iranian constitutional law while applying the perspective of legal realism called *law in action* which depicts the real performance of the system with all of its competence conflicts, interinstitutional disputes and the impact of the statute on the society itself. The main aim of the thesis is particularly the assessment of the performance of the constitutional system while taking into account the differences between the legal concepts in *law in books* and *law in action* mode. The next aim is the evaluation whether Iranian constitutional system contains contradictions which are not only visible in its very performance, but also in its formal foundations.

Úvod	9
Zhodnocení použitých pramenů a literatury	10
Poznámka k perské transkripci a názvům obecně	12
1. Ústavně-formativní faktory v íránských dějinách	13
1.1 Safijovci, etablování ší'ý a její charakteristika	13
1.1.1 Specifika ší'ý dvanácti imámů	14
1.1.2 Ší'itská jurisprudenc v Persii a počátky <i>velájat-e faqih</i>	15
1.2 Qádžárovci a moderní konstitucionalismus.....	17
1.2.1 Ústavní revoluce 1906: příčiny, průběh, důsledky	18
1.3 Vlivy na ústavodárný proces za dynastie Pahlaví.....	24
1.3.1 Vláda Rezy Šáha	24
1.3.2 Vláda Muhammada Rezy Šáha	25
1.3.3 Chomejní a jeho aktivity před událostmi Islámské revoluce	27
1.3.4 Chomejní a koncepce <i>velájat-e faqih</i>	28
1.3.5 Další opoziční skupiny a jejich aktivity.....	29
1.4 Revoluce 1978-79 a přijetí Islámské ústavy.....	30
1.4.1 Vypuknutí a průběh revoluce	30
1.4.2 Vznik nové vlády a ústavodárný proces	31
1.5 Revize Ústavy v roce 1989.....	35
2. Ústava Islámské republiky Írán	36
2.1 Obecná charakteristika	36
2.1.1 Struktura.....	36
2.2 Obsah ústavy podle kapitol	37
2.2.1 Preambule	37
2.2.2 Všeobecné principy	41
2.2.3 Státní jazyk, písmo, kalendář a vlajka	45
2.2.4 Práva národa – Základní práva a svobody	45
2.2.5 Ekonomika a finanční záležitosti	46
2.2.6 Právo národa na suverenitu a moc z ní vycházející.....	47
2.2.7 Moc zákonodárná	47
2.2.8 Rady – státní správa a samospráva	49
2.2.9 Nejvyšší vůdce nebo Rada vůdců.....	49
2.2.10 Moc výkonná.....	50
2.2.11 Zahraniční politika	51
2.2.12 Moc soudní.....	51
2.2.13 Rozhlas a televize („Sedá-o-símá“ – „Hlas a vize“).....	52
2.2.14 Nejvyšší rada národní bezpečnosti	52
2.2.15 Revize Ústavy	52

3. Fungování íránského ústavního systému v praxi	53
3.1. Spor o suverenitu	53
3.2. Nerovné postavení ženy	54
3.3. Mocenský konflikt prezidenta a Nejvyššího vůdce	55
3.4. Odlišný přístup k ekonomickým otázkám.....	55
3.5. Otázka mezer v zákonodárství.....	56
3.6. Neoficiální mocenská centra ve státě.....	56
3.7. Íránská zahraniční politika na papíře a ve skutečnosti.....	57
Závěr	58
Seznam použitých pramenů a literatury	60
Prameny	60
Monografie.....	60
Odborné články	62
Elektronické zdroje.....	63

Úvod

Ústavu lze považovat za klíčový konstituční právní dokument státu, jehož obsah definuje jak ústavní systém, potažmo právní rámec státu, tak představuje základní ideologické poselství, což zpravidla reflektuje představy elit, které ji přijímaly. Význam takového dokumentu je neoddiskutovatelný, neboť se na něj politická reprezentace mnohdy odvolává a legitimizuje jím své cíle, zatímco deviace od tohoto dokumentu mobilizuje opoziční síly. Ústava zpravidla určuje státní zřízení a specifikuje vztahy mezi klíčovými orgány státní moci v něm. Je zákonem, který formálně a potažmo i fakticky vytváří určité státní vývojové cíle, jichž chce politická reprezentace dosáhnout, prostor, v jehož hranicích tato reprezentace musí operovat, systém, v němž musí fungovat.

Íránský ústavní systém je výjimečným ústavovědným případem v rámci celosvětového měřítka, neboť představuje neobvyklou fúzi klasického západního státotvorného přístupu a islámského práva, která reflektuje několik desítek let trvající překotný politický a společenský vývoj Íránu. Základem tohoto pozoruhodného systému je ústava přijatá roku 1979, jejíž podoba byla revidována v roce 1989. Je oprávněné tvrdit, že obsah současného textu nejvyššího zákona, Ústavy Islámské republiky Írán, je ve formální i materiální diskontinuitě nejen s předchozími íránskými ústavami, tudíž i předchozími státními zřízeními a režimy. Zároveň v globálním rozměru přichází s neotřelou vizí moderního státu s bezprecedentním systémem pro jeho správu. Dalším důkazem výjimečnosti íránské ústavy je pak fakt, že tento zákon disponuje nejdelší preambulí na světě, která dotváří jistý raritní charakter tohoto právního textu.

Cílem této práce je analýza ústavního vývoje Íránu zasazeného do historického kontextu, obsahu ústavy a předestření paradoxů, otázek a problémů, se kterými se íránský ústavní systém reálně potýká.

Práce je rozdělena do tří svébytných částí, jmenovitě ústavně-historické, teoretické a praktické. V první části práce jsou identifikovány a rozebírány ústavotvorné faktory z dějinné perspektivy. V jednotlivých relevantních časových etapách jsou určeny ty aspekty, které se dosud promítají v textu ústavy, potažmo celém íránském ústavním systému. V této kapitole jsou představeny zásadní události íránské ústavního vývoje. Klíčové myšlenky, z nichž ústava čerpá, jsou zde také definovány a dále zasazeny do historického kontextu jejich uvedení do íránské prostředí.

Ve druhé, teoretické části se rozebírá samotná ústava. Předkládaný dokument je zde charakterizován a následně jsou popsány a okomentovány všechny hlavy ústavy tak, jak jdou systematicky za sebou. Vybrané části textu ústavy jsou i přeloženy na základě perského či anglického překladu. Kapitola se tak z obecného náhledu na věc předchozí části posouvá ke konkrétní analýze vybraných institutů íránského ústavního práva. Na tyto aspekty nahlíží perspektivou zvanou *law in books*, která definuje předkládaný systém jako takový, jaký by měl formálně být. Zaměřuje se tedy na podobu systému tak říkajíc na papíře, přičemž jeho reálné fungování ponechává stranou.

Třetí část práce lze považovat za část praktickou, respektive za takovou část, která na základě analýzy perských i anglických článků vybírá některé mocenské problémy a další íránská vnitrostátní dilemata vznikající při reálném výkonu ústavou stanovených práv a povinností. Tato část se tak na ústavní systém dívá perspektivou zvanou *law in action*, kterou je možné brát za perspektivu právního realismu a která sleduje, jakým způsobem funguje doopravdy a dopadá na společnost jako takovou. V této části je tak teorie, ježto je osvětlena kapitolou druhou, konfrontována s realitou, zatímco budou identifikovány konkrétní rozpory a sdělen způsob, jakým tyto rozpory systém obchází či řeší.

V závěru práce se hovoří zejména o dvou aspektech. Prvním z nich je obecné zhodnocení íránského ústavního systému jako takového, potažmo případné nalezení jeho výjimečného místa na poli světové ústavovědy. Druhým je vyřčení soudu, do jaké míry diskrepance mezi teorií a praxí systém paralyzuje a degraduje jeho efektivitu, nebo zda naopak systém našel řešení pro efektivní zmenšení jejího problematického vlivu.

Zhodnocení použitých pramenů a literatury

Práce vychází hlavně ze studia a analýzy anglicky psané literatury zabývající se íránskou historií. Klíčovým dílem pro historickou část práce je dílo Ervanda Abrahamiana *A History of Modern Iran*, které zachycuje moderní dějiny Íránu. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran* Homy Katouziana a *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic* Michaela Axworthyho představují jakési informační vyvážení Abrahamianových textů. Z českých prací stojí za zmínku dizertační práce Cyrila Bumbálka *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Dalším významným pramenem je dílo ajatolláha Chomejního *Velájat-e faqih*:

Hokumat-e Eslami v českém překladu Zdeňka Cvrkala. I tento pramen se podstatnou měrou promítl v obsahu ústavy samotné, porozumění mu je tak důležité pro pochopení ústavního systému jakožto ideového celku. Safijovcům a etablování ší'ý v Íránu se věnují díla *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism* Moojana Momena a *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric* Phila Mitchella. Momenovu knihu lze považovat především za zásadní zdroj informací ohledně ší'ismu jako takového. Mitchellovo dílo je pak dobrým zdrojem informací k historickému kontextu safijovské dynastie.

Druhá část předkládaného díla více pracuje s prameny, byť i zde autor operuje se značným množstvím literatury, která prameny doplňuje a dále rozvíjí, případně jim přidává na systematickosti. Klíčovým pramenem pro tuto část je *Ústava Islámské republiky Írán* v perském originále, případně v anglickém překladu získaná ze stránek íránského Parlamentu, jehož oddělení pro styky s veřejností tuto ústavu solidním způsobem přeložilo. Komparativní anglický překlad byl získán z webové stránky Constituteproject.org. Text ústavy v jeho revidovaném znění z roku 1989 je výchozím bodem pro prováděné analýzy, překlady i úvahy. Z literatury jsou pro tuto kapitolu je významné dílo *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky* Václava Pavlíčka. Není knihou související s íránským ústavním právem per se. V ní předkládaný systematický náhled na české ústavní právo je nicméně pro tuto práci zdrojem inspirace. Zároveň Pavlíčkova kniha slouží i jako kontrolní mechanismus pro užívané ústavněprávní pojmosloví.

Třetí část využívá jak článků v perštině, které komentují specifické problémy či disproporce íránského ústavního systému, tak informací z anglicky a česky psaných zdrojů, které na rozebírané záležitosti též poukazují. Kniha *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic* Wilfrieda Buchty přehledně znázorňuje mocenské vztahy či předkládá cenné doplňující informace o zákulisí íránské politiky. Kromě výše zmíněné publikace *Who Rules Iran?* Wilfrieda Buchty je významným zdrojem například článek *Barresi-je Monáz'e-je Qodrat dar Sáchtár-e Džomhúri-je Eslami-je Írán* Alího Konarího. Ten se zabývá mocenským konfliktem uvnitř struktur Islámské republiky Írán. Dále lze například zmínit publikace Muhammada Hášemího. Ač se autor seznámil s množstvím článků v perském jazyce, které by byly skvělými zdroji informací pro tuto část práce, je nucen konstatovat, že dokázal přeložit pouze zlomek z toho, co íránské databáze nabízí, přičemž rozhodné texty většiny překladů byly vytvářeny v anglickém jazyce, neboť autor práce spolupracoval při překládání s osobami, které českým jazykem nevládly. Některé záležitosti rozebírané v této části práce autor také konzultoval s doktorem práv působícím na Univerzitě

Šahída Čamrána v Ahvázu, který autorovi poskytl cenné informace, rady a postřehy. Pro bezpečí pana doktora nebude jeho jméno zde uvedeno.

Poznámka k perské transkripci a názvům obecně

Pro arabská jména či arabské pojmy a názvy se používá přepis uvedený v učebnici *Moderní spisovná arabština* Jaroslava Oliveria a Františka Ondráše. V případě perských jmen, názvů či pojmů se užívá systému přizpůsobeného perskému jazyku, v němž například některá z písmen sice disponují odlišnou grafickou podobou, ale jsou zdrojem téhož zvuku. Jde tedy o systém, který je ve svém zvukovém fondu češtině poměrně blízký. Z anglické a francouzské transkripce je přebrán přepis hlásky *qáf*, která je zde zaznamenána jako „*q*“. Hláska *ghejn* je pak přepisována jako „*gh*“. Hláska „*ejn*“ je zapisována pomocí apostrofu (') uprostřed slov (např. *Ismá'íl*). Na rozdíl od anglické transkripce autor nezapisuje koncovou hlásku „*h* (*hé havás*)“ na konci slov v případě, že přebírá funkci samohlásky (např. vlastní jméno Farzáne - anglicky Farzaneh).

Protože perština nemá ustálená pravidla transkripce, perská jména a názvy vyskytující se v textu jsou zapisovány podle transkripčních pravidel respektujících fonetickou podobu slov, jak je to obvyklé v českém íránistickém prostředí. Někteří íránští autoři však užívají v anglofonním prostředí své vlastní ustálené tvary jmen. V tomto případě pak autor používá podobu určenou pro toto prostředí, například Arjomand namísto Ardžomand. V citacích děl a bibliografii autor tedy zachovává původní anglicizovanou podobu jmen vyjma přepisů jmen těch autorů, jejichž jména anglicizována nebyla.

Pokud jde o otázku názvů, autor většinou užívá názvy v takových podobách, které zpravidla respektují zvyklost, byť některé z nich mohou být přeloženy nepřesně či dokonce nesprávně. Autor nicméně nechce komplikovat čtenářovo porozumění textu tím, že by užíval pojmů odlišných od těch, na nichž panuje všeobecná shoda, vyjma zde výslovně uvedených. Autor se například neztotožňuje s obecně užívaným označením „Íránská islámská republika“, neboť „Írán“ v původním názvu není ve formě adjektiva, a zároveň v tomto případě český jazyk nemá pražádného důvodu (např. obtíže při skloňování, problematické vyslovení, komplikovaný překlad) činit tak, aby nerespektoval název země ve své původní a nejautentičtější podobě, zatímco u názvů jiných zemí takto činí (např. Spolková republika Německo, Spojené království Velké Británie). Autor tak užívá názvu v této podobě: „Islámská republika Írán“.

1. Ústavně-formativní faktory v íránských dějinách

1.1 Safijovci, etablování ší'ý a její charakteristika

Safijovská dynastie, která byla u moci mezi lety 1501 a 1736, přinesla zejména navrácení Persie¹ do pozice nezanedbatelného mocenského hráče na regionální politické mapě. Avšak pro moderní ústavní vývoj je důležitá věrouka, kterou Safijovci prosazovali a nakonec prohlásili za státní náboženství. Její myšlenkový systém se totiž zásadní měrou promítá v textu ústavy. Tou je ší'itský islám dvanácti imámů.

Když roku 1501 vstoupil Ismá'íl I.² bez boje do Tabrízu, prohlásil ší'u dvanácti imámů za státní náboženství.³ Z hlediska politického šlo o tah, který mu na první pohled dodával náboženskou legitimitu a posiloval jeho pozici. Výklad věrouky si mohl do jisté míry určovat sám. V době prohlášení ší'ý dvanácti imámů za státní náboženství na Ismá'ílem ovládaném území se totiž nenacházelo mnoho v ší'itském islámu vzdělaných prominentních učenců, kteří by mohli oponovat Ismá'ílovi výkladu. Ten v některých bodech, například Ismá'ílovým prohlášením se za zástupce Skrytého imáma, nepochybně kolidoval s doktrínami ší'itského islámu.⁴ Některé z učenců si Ismá'íl získal svými dary.⁵ Trend etablování ší'ismu pokračoval navzdory porážce Ismá'íla v roce 1514 osmanským sultánem Selimem u Čáldiránu. Tato porážka znamenala kritickou ránu jeho portrétu Bohem vyvoleného muže, neboť představovala zradu ideálů Ismá'ílových podporovatelů.⁶ Proces šíření byl však kvůli náboženským i mocenským zájmům ještě uspíšen, neboť mnozí podporovatelé nové dynastie a zaváděného společenského pořádku v něm viděli příležitost ke „kariérnímu růstu“, zatímco příznivci sunny ze země buď raději utekli, nebo pro své osobní bezpečí konvertovali.⁷ Do podoby, která se velmi blíží té současné, ustavil ší'itský islám v Persii šáh Abbás⁸. Ten jej úspěšně zpopularizoval prostřednictvím zavádění lidových oslav a rituálů, případně výstavbou svatyní, jako tomu bylo například v případě hrobky

¹ Do roku 1935 bylo pro Írán používáno označení Persie.

² Ismá'íl I. byl prvním safijovským panovníkem, který vládl mezi lety 1501 a 1524.

³ MITCHELL, Colin P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*. London: I.B. Tauris, 2009, s. 24.

⁴ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 107-108.

⁵ NEWMAN, Andrew J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*. London: I.B. Tauris, 2006, s. 24.

⁶ AMORETTI, B.S. Religion under the Timurids and the Safavids. In: JACKSON, P. *Cambridge History of Iran: Volume 6. The Timurid and Safavid Periods*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986, s. 638.

⁷ MOAZZEN, Maryam. *Formation of a Religious Landscape: Shi'i Higher Learning in Safavid Iran*. Leiden: Brill, 2008, s. 14-15.

⁸ Šáh Abbás I. vládl mezi lety 1588 a 1629 a je považován za nejvýznamnějšího představitele safijovské dynastie.

imáma Rezy v Mašhadu.⁹ Od doby šáha Abbáse lze považovat ší' u v Persii za etablovanou. V roce 2011 se k ší'e dvanácti imámů hlásilo 90-95 % íránské populace.¹⁰

1.1.1 Specifika ší'y dvanácti imámů

Ší'itský islám lze považovat za jedno ze zásadních myšlenkových východisek íránské ústavy. Právě z něj pramení řada pojmů a aplikovaných principů v ústavě. Některé ší'itské ideové koncepce též sehrály roli během tvorby ústavy a dále se v ní projevují. To vše vychází z podstaty této větve islámu, která je ideově v mnohém odlišná od celosvětově převládající větve sunnitské. Ší'itská teologie stojí na 5 principech, z nichž 3 sdílí se sunnity.¹¹ Jde o víru v Boží jedinnost, Muhammada a další proroky či den Posledního soudu. Dva principy jsou však specifické pro ší'u. Jsou jimi víra v Boží spravedlnost a princip imamátu.

Imamát představuje způsob vedení muslimské obce. Zatímco si sunnité svého chalífu vybírají ze svého středu, pozice imáma v ší'itském islámu je určena nástupnickým systémem v linii Muhammadova bratrance Alího ibn Abí Tálíba.¹² Imám musí mít řadu vlastností. Musí být osobou bezhříšnou a bezchybnou (doktrína *'isma*) a svými vlastnostmi nejlepším z lidí.¹³ Je určen svým předchůdcem (doktrína *nass*) a musí disponovat určitým nadprůměrným věděním (doktrína *'ilm*).¹⁴ Jeho posláním je vést lidstvo směrem k pokroku, a to jak duchovně, tak politicky a legislativně (doktrína *vilája*).¹⁵

V současnosti je pro ší'u dvanácti imámů zásadním pojmem takzvaná Velká skrytost. Dvanáctý imám Muhammad ibn Hassan zvaný Mahdí¹⁶ je podle této doktríny Bohem skryt před očima

⁹ STREUSAND, Douglas E. *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals*. Boulder: Westview Press, 2011, s. 164-165.

¹⁰ *Middle East :: Iran – The World Factbook – Central Intelligence Agency* [online]. C2019 [citováno dne 17.04.2019]. <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>>.

¹¹ *SHI'ITE DOCTRINE – Encyclopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 17.07.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/shiite-doctrine>>.

¹² MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 147.

¹³ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 155.

¹⁴ SKLENAŘÍK, Jakub. *Dža'far as-Sádiq: Zakladatel ší'itské jurisprudence*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 27-29.

¹⁵ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 157.

¹⁶ 12. imám Muhammad al-Mahdí se narodil v roce 869, roku 874 odešel do Malé skrytosti, roku 941 do Velké skrytosti.

věřících a jeho život prodloužen do doby jeho návratu, kdy se věřícím zase zjeví.¹⁷ V tomto mezidobí před ší'ity však vyvstala řada otázek. Tyto se týkaly mj. vedení komunity a výkladu práva, a bylo nutné je zodpovědět a tím překlenout dobu bez legitimního vůdce. Ší'itští učenci se přeli, zda například mohou nelegitimní vládcí vůbec vládnout, jelikož jsou považováni za uzurpátory Mahdího moci.¹⁸ Tutéž otázku vztahovali k sobě samým, jelikož i oni mohli být považováni za uzurpátory. Někteří z nich naopak tvrdili, že jsou to právě oni, kteří disponují mandátem ke správě věcí veřejných v době Mahdího Velké skrytosti. Ti, kteří tento mandát obhajovali, vytvořili koncepci *velájat-e faqih*. Ta se promítá v mocenské struktuře íránské ústavy.

1.1.2 Ší'itská jurisprudenc v Persii a počátky *velájat-e faqih*

V roce 1501, kdy byla ší'a dvanácti imámů vyhlášena šáhem Ismaílem za státní náboženství, nebyly v Persii k dispozici prakticky žádné knihy zevrubně se zabývající ší'itskou jurisprudencí.¹⁹ Právní knihy tak v Persii musely být teprve vytvořeny, byť jinde ucelená jurisprudenc existovala v podobě právní školy zvané *dža 'farija*²⁰. Zároveň se vytvářely specifické ší'itské zvyklosti pro náboženské soudy, mezi něž například patřilo odmítnutí právního principu *res iudicata* neboli překážky věci pravomocně rozhodnuté.²¹ V kostce tento úzus znamenal, že se soudní spory ve stejné věci mohly opakovaně otevírat. To nepochybně vedlo k poklesu právní jistoty, na což strany reagovaly využíváním sítě sekulárních '*orfí* soudů na úkor systému soudů náboženských.²² Náboženské soudy rozhodovaly na základě práva šarí'a, soudy '*orfí* fungovaly na základě zvyklostí a běžné praxe.²³ Na druhou stranu se odmítnutím *res iudicata* otevřely nové možnosti pro islámské právníky neboli *modžtahedy*.²⁴ Ti mohli vytvářet

¹⁷ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 165.

¹⁸ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 170-171.

¹⁹ JUDICIAL AND LEGAL SYSTEMS iv. JUDICIAL SYSTEM – *Encyclopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 18.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/judicial-and-legal-systems-iv-judicial-system-from-the-advent-of-islam-through-the-19th-century#sec2>>.

²⁰ Právní škola *dža 'farija* vychází z právního učení šestého imáma Dža'fara as-Sádeqa (702-761 n.l.).

²¹ JUDICIAL AND LEGAL SYSTEMS iv. JUDICIAL SYSTEM – *Encyclopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 18.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/judicial-and-legal-systems-iv-judicial-system-from-the-advent-of-islam-through-the-19th-century#sec2>>.

²² Tamtéž.

²³ KONDO, Nobuaki. *Islamic Law and Society in Iran: A Social History of Qajar Tehran*. New York: Routledge, 2017, s. 22.

²⁴ JUDICIAL AND LEGAL SYSTEMS iv. JUDICIAL SYSTEM – *Encyclopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 18.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/judicial-and-legal-systems-iv-judicial-system-from-the>

celou škálu nových rozsudků či právních výkladů a nebyli vázáni zvyklostmi věcí rozhodnutých. Na základě tohoto postupu tak během nadcházejících desítek či stovek let mohla vzniknout řada rozličných právních textů. V těch byla rozvíjena i koncepce *Velájat-e faqih* neboli vláda islámského právníka.

Velájat-e faqih historicky vycházela z jiné koncepce, a sice *ná'ib al-amm*. Ta označuje islámské duchovní za představitele Mahdího ve Skrytosti.²⁵ Tato teorie tedy již o politické roli duchovních polemizuje. Avšak islámská tradice, která by tuto teorii měla podložit, je některými učenými považována za slabou, tudíž je stále otevřena učeným debatám.²⁶ Proto dodnes existují tři skupiny učenců, které se o této teorii přou. Zatímco jedna skupina tuto teorii obecně schvaluje, druhá polemizuje o absolutnosti pravomocí duchovních a třetí ji odmítá úplně.²⁷ Poprvé se koncepce *velájat-e faqih* objevila již v 10. století v díle Šejcha Mofida, tedy relativně záhy po odchodu Mahdího do Skrytosti.²⁸ Řada významných středověkých islámských právníků jako al-Karakí²⁹ nebo Šahíd at-Thání³⁰ svou autoritou tuto koncepci podpořila a dále rozvinula. K dalšímu významnějšímu rozvoji dané koncepce došlo ovšem až za dynastie Qádžárovců, která oproti Safijovcům nedisponovala rozsáhlou náboženskou legitimitou. Během vlády Qádžárovců k rozvoji *velájat-e faqih* významnou měrou přispěl například Mollá Ahmad Naráqí, který žil mezi lety 1771 až 1829.³¹ Koncepce byla dotvořena ve druhé polovině 20. století Rúholláhem Chomejním, vůdcem Islámské revoluce, který ji následně uvedl do praxe, byť nikoli v plném rozsahu.

advent-of-islam-through-the-19th-century#sec2>.

²⁵ MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'ism: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985, s. 197.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ CVRKAL, Zdeněk. *Chomejního koncepce Velájat-e faqih v zrcadle ší'itské teologie..* Praha, 2007. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 131.

²⁸ CVRKAL, Zdeněk. *Chomejního koncepce Velájat-e faqih v zrcadle ší'itské teologie..* Praha, 2007. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 118.

²⁹ Mohaqqueq Alí Al-Karakí (1466-1537 n. l.) byl významným právníkem ší'itské jurisprudence. Šířil ší'u v Persii a staral se o zavádění dža'faríji na místních soudech.

³⁰ Aš-Šahíd at-Thání (1506-1559 n. l.) byl významným právníkem ší'itské jurisprudence. Byl především významným učitelem fiqhu, ale i autorem řady spisů.

³¹ CVRKAL, Zdeněk. *Chomejního koncepce Velájat-e faqih v zrcadle ší'itské teologie..* Praha, 2007. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 131.

1.2 Qádžárovci a moderní konstitucionalismus

Persie se poprvé setkala s moderními konstitučními myšlenkami za vlády dynastie Qádžárovců³². Počátky ústavodárného procesu v Persii tak můžeme datovat do 19. století. Tento proces byl zapříčiněn celou řadou událostí a trendů, které dlouhodobě či krátkodobě promlouvaly do interní situace v qádžárovském státě. Jejich kombinace vedla ke spuštění jedné z klíčových událostí pro moderní iránské dějiny, tedy Ústavní revoluce.

Justiční systém v tehdejší Persii byl roztržštěný, decentralizovaný a v mnoha ohledech autonomní. Spravedlnost ve kmenech zajišťovali kmenoví vůdci, ve městech pak byly soudy náboženské a státní.³³ Náboženské soudy se opíraly výhradně o islámské personální struktury a právo. Na státních soudech byli soudci jmenováni státem, přičemž tito mohli islámské právo též využívat, ale jejich rozhodování nebylo vázáno pouze na něj.³⁴ Náboženské soudy rozhodovaly o personálních a občanských záležitostech jako rozvody či dědická řízení, státní soudy pak o přestupcích, přečinech a zločinech proti státu, mezi něž lze zařadit například opilectví či krádeže.³⁵ O partikularizaci státního justičního systému nepřímě svědčí i fakt, že vliv ministerstva spravedlnosti byl mimo Teherán nepatrný.³⁶ Řada provinčních oddělení přežívala pouze díky prodeji notářských razítek při ověřování listin, neboť rozpočet ministerstva byl malý.³⁷ Není tedy příliš složité dovést si, že spravedlnost, respektive výkon práva měl při této míře decentralizace řadu podob. S velkou pravděpodobností toto mohlo mít reálný vliv na zájem lidí vytvoření jistého právního rámce státu, který by přítomnou arbitrárnost právního systému omezil.

V Persii na konci 19. století začala vznikat společenská vrstva, která měla zájem hlavně o lidská práva a moderní evropský přístup k občanovi a státu. Touto vrstvou byla takzvaná inteligence, což byli zcestovalí Peršané vzdělaní v zahraničí, kteří byli obeznámeni s moderními idejemi racionalismu, humanismu či konstitucionalismu.³⁸ Do Persie tak přivezli myšlenky, jejichž rostoucí význam je možné například sledovat na lexiku obsaženém v naučných slovnících Alího

³² Dynastie Qádžárovců nastoupila na perský trůn roku 1789 a reálně vládla až do roku 1921.

³³ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 12.

³⁴ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 12-13.

³⁵ Tamtéž.

³⁶ Tamtéž.

³⁷ Tamtéž.

³⁸ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 35.

Dechody. Tyto slovníky obsahovaly nové termíny jako socialismus, buržoazie, kapitalismus či demokracie, nebo posouvaly význam slov z tradičního na moderní. Tento proces lze například ilustrovat slovem *mellat*, jež původně označovalo náboženskou komunitu, nicméně pod tlakem nových trendů, zejména pak myšlenek nacionalismu, začalo označovat národ.³⁹ Zájem o právo byl podporován vzdělanci, mezi něž se řadil například Mírza Malkom Chán. Tento učenec se modernizací a kodifikací práva zabýval již od poloviny 19. století a v roce 1890 začal vydávat noviny *Qánún*.⁴⁰ Tato tiskovina, která vycházela v Londýně, útočila na tyranii a bezpráví.⁴¹

Další z dlouhodobých příčin změny v myšlení bylo vměšování mocností, které v podstatné míře ovlivňovalo vnitrostátní i mezinárodní politiku významným způsobem. Jedním takovým příkladem zobrazujícím výše nastíněný trend byly aktivity Velké Británie, jejíž vliv dosáhl naprosto bezprecedentních výšin Talbotovou koncesí⁴² z roku 1891. Lidé si rostoucího vlivu mocností všímali a považovali je za ohrožující. Státem zmítaly snahy obyvatel jak za větší míru svobody a nezávislosti, tak hlavně za zakotvení férovějšího zdanění a posílení protekcionistické hospodářské politiky státu.⁴³ Tyto zájmy byly prosazovány především takzvanou tradiční střední třídou, tedy duchovními a obchodníky. Šlo o majetnou vrstvu obyvatelstva, která bránila hlavně své majetkové a obchodní zájmy.⁴⁴ Lidské svobody a lidská práva pro tuto vrstvu stály spíše až ve druhé řadě.

1.2.1 Ústavní revoluce 1906: příčiny, průběh, důsledky

Katalyzací revolučního podhoubí byly události, které se odehrály v letech předcházejících revoluci, tedy 1904 a 1905. Z těch zahraničních tou pravděpodobně nejvýznamnější byla Ruská revoluce, k níž došlo v roce 1905. Jejími příčinami byly ty záležitosti, které hýbaly i perskou společností, například zhoršující se ekonomická situace a sociální nerovnost. Na základě událostí Ruské

³⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 36.

⁴⁰ ALGAR, Hamid. *Mirza Malkum Khan: A Study in the History of Iranian Modernism*. Berkeley: University of California Press, 1973, s. 190-192.

⁴¹ ALGAR, Hamid. *Mirza Malkum Khan: A Study in the History of Iranian Modernism*. Berkeley: University of California Press, 1973, s. 194-195.

⁴² Britský tabákový magnát Talbot získal výhradní právo produkovat, prodávat a vyvážet prakticky celý objem vyrobeného tabáku v Íránu. Tato koncese nakonec musela být zrušena, částečně kvůli ruskému odporu, částečně pak kvůli tlaku ze strany obchodníků a duchovních, kteří vyhlásili bojkot na tabákové výrobky.

⁴³ AFARY, Janet. *The Iranian Constitutional Revolution, 1906-1911: Grassroot Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. New York: Columbia University Press, 1996, s. 30-37.

⁴⁴ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 35.

revoluce prudce poklesl obchod s Ruskem.⁴⁵ Peršané poctivě sledovali dění v Rusku a čerpali z něj podněty pro svou vlastní reformní činnost.⁴⁶ Významnými vnitřními záležitostmi, které aktivovaly revoluční nálady, byly vládní bankrot, hyperinflace, neúroda a epidemie cholery, případně pak politický skandál vedoucího celního systému - Belgičana Nause, který se na maškarním plese pohyboval v obleku klerika.⁴⁷ Na základě výše zmíněných událostí a trendů revoluce pozvolna započala. Byly rozníceny civilní nepokoje, na které Rusové či místní provládní funkcionáři mnohdy odpovídali střelbou do demonstrujících, což akorát roztáčelo kolo násilností.⁴⁸ Na základě tohoto vývoje byly v létě roku 1906 zahájeny dva velké protesty. Jeden z nich byl veden předními duchovními Behbaháním, Tabátábá'ím a Núrím, kteří demonstrovali v Qomu za odvolání Nause, přičemž hrozilo, že v případě nedohody stát bude paralyzován stávkou duchovenstva, jehož význam pro plynulost každodenního života byl neoddiskutovatelný.⁴⁹ Druhá skupina protestujících se pak objevila u britského vyslanectví na svém letním bytě kousek za Teheránem, kam se šli ukrýt před šáhem.⁵⁰ Ač qádzárovský dvůr nejprve demonstranty prohlásil za „bábitské heretiky“, pod vlivem všech výše zmíněných záležitostí situace v zemi v srpnu roku 1906 dospěla do takového bodu, kdy byl šáh Mozaffaroddín nucen 5. srpna vyhlásit volby do Ústavodárného shromáždění.⁵¹ Na základě výsledků voleb do tohoto shromáždění a jeho následných jednání pak měla být přijata ústava.

Ústavodárné shromáždění bylo složeno zejména z obchodníků, kleriků a notáblů a dělilo se na dva myšlenkové proudy. Zejména duchovenstvo prosazovalo princip mašrú'íjat, podle něhož by byla ústava tvořena na základě islámských právních norem vycházejících z náboženských textů, respektive islám by podle tohoto pojetí byl primárním zdrojem zákonodárství, ačkoli by do jisté míry došlo k jeho svázání ústavními principy. Konstitucionalizace takovýchto islámských norem by tak bezpochyby znamenala přiblížení se principům islámského státu v jisté symbióze s moderními právními instituty.⁵² Takovýto poměrně pokrokový přístup kleriků je možné dovodit z prozíravé argumentace mudžtahida Muhammada Kázima Chorásáního, který prosazoval princip

⁴⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 42.

⁴⁶ AFARY, Janet. *The Iranian Constitutional Revolution, 1906-1911: Grassroot Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. New York: Columbia University Press, 1996, s. 30-37.

⁴⁷ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 41-42.

⁴⁸ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 42-43.

⁴⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 43.

⁵⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 43-45.

⁵¹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 44-45.

⁵² KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 180.

symbiózy moderního konstitucionalismu a islámských principů.⁵³ Tento známý klerik tehdy psaným i mluveným slovem konfrontoval antikonstitucionalisticky zaměřené ajatolláhy, konkrétně Núrího či Kázima Jazdího.⁵⁴ Chorásání dokonce uvedl ve svých *fatwách*⁵⁵, že ochrana konstitucionalismu je náboženskou povinností jednotlivce.⁵⁶ Proti nim pak stáli liberálové euroamerického typu, kteří prosazovali princip mašrútíjat, což byl, ve zkratce řečeno, konstitucionalismus inspirovaný modely ústav západního světa, zejména pak Belgie.⁵⁷ Právě ta totiž ve své podstatě snoubila ideje, které perští konstitucionalisté pravděpodobně měli na mysli, tedy formu státu s víceméně ceremoniálním monarchou v čele a standardní dělbou mocí s reálným mocenským centrem v parlamentu. Jednalo by se o typický ústavní systém postavený na suverenitě lidu, určité dělbě moci a svobodných, ač nikoli všeobecných volbách.

Toto myšlenkově dichotomní shromáždění připravilo legislativu, ve které byla populace rozdělena do 6 tříd. Šlo o osoby královského, respektive qádžárovského původu, duchovenstvo, šlechtu a notáble, významné obchodníky, pozemkové vlastníky, jejichž vlastnictví dosahovalo ceny nad 1000 tomanů, a obchodníky společně s řemeslníky, kteří patřili do registrovaného cechu a odváděli nájem v určité výši.⁵⁸ Všichni kandidáti museli ovládat perštinu.⁵⁹ Aktivní volební právo bylo ustaveno na 25. rok věku s tím, že ženská otázka se prakticky neřešila.⁶⁰ Hlasovali tedy pouze muži, což ovšem nebylo v celosvětovém měřítku nic zvláštního. V říjnu roku 1906 se Národní shromáždění neboli Madžlis sešlo a zvolení zástupci se rozdělili do dvou platforem: Umírněných a Liberálů, které následně spolupracovaly na textu ústavy a doplňujících zákonů.⁶¹

Ačkoli vrstva duchovních jako taková sehrála významnou roli v rozdmýchání revoluce, když burcovala obyvatele k odporu a agitovala v mešitách, v Madžlisu se však ukázala její názorová

⁵³ FARZANEH, M.M. *The Iranian Constitutional Revolution and the Clerical Leadership of Khurasani*. New York: Syracuse University Press, 2015, s. 163.

⁵⁴ FARZANEH, M.M. *The Iranian Constitutional Revolution and the Clerical Leadership of Khurasani*. New York: Syracuse University Press, 2015, s. 212-218.

⁵⁵ Náboženský výnos vydaný duchovním s právní závazností pro věřící.

⁵⁶ BOOZARI, Amirhassan. *Shi'i Jurisprudence and Constitution: Revolution in Iran*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2011, s. 51.

⁵⁷ *BELGIAN-IRANIAN RELATIONS – Encycopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 03.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/belgian-iranian-relations>>.

⁵⁸ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 45.

⁵⁹ Tamtéž.

⁶⁰ Tamtéž.

⁶¹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 46-47.

roztržštěnost ohledně obsahu ústavy.⁶² První hlasování o Fundamentálních člancích ústavy, jež proběhlo v prosinci roku 1906, tak ovládli „euroameričtí konstitucionalisté“ společně s umírněnými duchovními, kteří prosadili do ústavy většinu svých požadavků včetně suverenity lidu na úkor názoru konzervativních duchovních, kteří se suverenitou lidu nesouhlasili.⁶³ Po této prohře frakce duchovních se zvedl určitý odpor opět rozdmýchaný duchovními, kteří nebyli spokojeni s podílem, který získal islám v nové ústavě, načež vyšlo mnoho lidí do ulic s výkřiky jako „chceme Prorokovu víru!“ či „nechceme mašrútítat!“⁶⁴ Díky tomuto vývoji se duchovním podařilo zatlačit na moderní konstitucionalisty a následně za podpory části z nich ústavu rozšířit. Daného rozšíření se ústava dočkala v říjnu 1907 přijetím takzvaných Podpůrných fundamentálních zákonů, ve kterých se objevily záležitosti typu vyhlášení *ithná 'ašaríji* za státní náboženství (článek první) či vznik Národního posvátného poradního shromáždění o 20 *ulamá*, ve kterém se měli duchovní vyjadřovat k přijímaným zákonům a jejich souladu s islámem, resp. islámským právem (článek druhý).⁶⁵

Po přijetí Podpůrných fundamentálních zákonů, které představovalo jakési vzepětí perského duchovenstva, však nastal úpadek vlivu duchovních nejen na ústavodárný proces, přičemž sekulární síly posilovaly. Ten byl pod tíhou okolností od června 1908 do listopadu 1909 zastaven úplně. K tomu došlo kvůli několika záležitostem. Jednou z nich byly události roku 1908. V březnu roku 1908 totiž došlo k neúspěšnému atentátu na šáha Mohammada Alího, který na takový čin reagoval využitím palebné síly ruských kozáckých oddílů v Persii, pod jejichž ochranu se uchýlil.⁶⁶ Šáh pak udeřil v červnu, kdy s pomocí kozáků rozehnal Madžlis a zahájil rozsáhlé zatýkání v řadách poslanců.⁶⁷ Zatímco většina předáků Madžlisu se uchýlila pod ochranu osmanského vyslanectví či rovnou do exilu, nejvýznamnější duchovní Behbahání a Tabátábá'í byli uvrženi do domácího vězení a někteří další významní činitelé byli popraveni.⁶⁸ Tento převrat vedl k rozpoutání občanské války mezi parlamentaristy a royalisty, kterou po více jak dvou letech

⁶² SHEVLIN, Neil. *VELAYAT-E FAQIH IN THE CONSTITUTION OF IRAN: THE IMPLEMENTATION OF THEOCRACY* [online]. C2018 [citováno dne 27.12.2018]. <<http://www.gongfa.com/yilangxianfa.htm/>>.

⁶³ SHEVLIN, Neil. *VELAYAT-E FAQIH IN THE CONSTITUTION OF IRAN: THE IMPLEMENTATION OF THEOCRACY* [online]. C2018 [citováno dne 27.12.2018]. <<http://www.gongfa.com/yilangxianfa.htm/>>.

⁶⁴ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 184.

⁶⁵ *Iran's 1906 Constitution* | *Foundation for Iranian Studies* [online]. C2018 [citováno dne 27.12.2018]. <<http://fis-iran.org/en/resources/legaldoc/iranconstitution/>>.

⁶⁶ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vydání. Praha: KAROLINUM, 1999, s. 366.

⁶⁷ *History of Iran: Qajar Dynasty* [online]. C2001 [citováno dne 28.12.2018]. <<http://www.iranchamber.com/history/qajar/qajar.php>>.

⁶⁸ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 51.

nakonec vyhrály jednotky parlamentaristů, kterým se podařilo získat významné kmenové vůdce na svou stranu, přičemž šáh Muhammad Alí v roce 1909 uprchl a na jeho místo nastoupil jeho devítiletý syn Ahmad.⁶⁹⁷⁰ Když pak byl v listopadu roku 1909 svolán druhý Madžlis, pro duchovní představoval zásadní komplikaci fakt, že do druhého Madžlisu nebyli vůbec přizváni.⁷¹ Tímto vývojem přišli o reálný podíl na moci, což mělo posléze vliv na pokles jejich politického významu a následně vytvoření určité kvietistické pozice.

Poté, co se druhý Madžlis se sešel v listopadu roku 1910, se ukázalo, že se bude potýkat s řadou problémů. Vláda totiž zjistila, že nemá takové nástroje, jimiž by v zemi prosazovala svou vůli. Vládla státu, který sice měl ministry, ale bez ministerstev a jejich aparátů, přičemž tento stát bankrotoval a byl závislý na půjčkách z Británie a Ruska.⁷² Zásadními interními problémy kromě těch finančních byly i narůstající střety mezi kmenovými náčelníky a jinými lokálními mocnáři a jejich soukromými armádami či uvnitř Madžlisu, zejména pak na linii střetu mezi Umírněnými a Demokraty.⁷³ Demokraté byli vedeni Taqízádem a Sulejmánem Iskandarím a byli postaveni na základech bloku Liberálů z prvního Madžlisu. Jejich program byl nazván *Írán-e No*, Nový Írán, jeho cílem bylo provést mj. pozemkovou reformu, industrializaci či výstavbu železnic a zavést rovná práva pro náboženské menšiny, centralizovaný stát se stálou armádou nebo progresivní zdanění.⁷⁴ Na druhé straně stáli Umírnění, kteří byli vedeni Sepáhdárem, Behbaháním a Tabátabá'ím a prosazovali především tradiční hodnoty, soukromé vlastnictví a šarí'u.⁷⁵ Vášnivé debaty o sekularismu, roli žen ve společnosti a práva šarí'a v soudnictví se posléze přelily do vypuknutí násilí, přičemž mimo jiné fedajíni, islámští fundamentalisté, zavraždili jednoho demokrata. Demokraté odpověděli tím, že zavraždili Behbaháního, načež klerici ihned prohlásili Taqízáda za odpadlíka, takže musel utéci do Evropy.⁷⁶

Další problémy přicházely zvenčí. Pro revoluci byl zásadní ten, který souvisel s mocnostmi. V roce 1909 Rusové začali okupovat Ázerbájdžán a do prosince 1911 vesměs okupovali celou svou zónu,

⁶⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 51-53.

⁷⁰ GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vydání. Praha: KAROLINUM, 1999, s. 366.

⁷¹ Tamtéž.

⁷² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 54.

⁷³ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 54-57.

⁷⁴ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 57.

⁷⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 57-58.

⁷⁶ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 58.

kteřou si demarkovali po dohodě s Brity v roce 1907, včetně Teheránu, načež bylo vládě dáno ultimátum, v němž Rusové požadovali ukončení mandátu Američana Morgana Shustera jakožto perského ministra financí, přičemž Britové byli nuceni toto ultimátum podpořit opět na základě dohody z roku 1907.⁷⁷ Vláda tak sice Shustera propustila, nicméně *Madžlis* reagoval odlišně, neboť nejenže ultimátum odmítl, ale zároveň sesadil vládu.⁷⁸ To ovšem akorát vedlo k ruské intervenci, státnímu převratu a opětovnému rozehnutí *Madžlisu*, k čemuž došlo 24. prosince 1911, čímž Ústavní revoluce jako taková skončila.⁷⁹

Důsledky Ústavní revoluce jsou nepochybně rozporuplné. Z teoretického úhlu pohledu šlo o velmi zajímavý a na papíře poměrně odvážný modernizační projekt, který měl do perského právního řádu zavést celou řadu moderních právních institutů. Ty pak měly představovat hmotné ukotvení té představy konstitucionalistů, že zavedení právního státu přinese pokrok celé zemi. Reálně však tato vize narážela na celou řadu překážek, které bránily její efektivní implementaci. Abrahamian dokonce tvrdí, že Persii by bylo možné označit za *failed state*, v němž moc centrální vlády nesahala dál než za hranice hlavního města a provincie byly mnohdy zmítány spory mezi jednotlivými významnými vládci a pozemkovými vlastníky.⁸⁰ Nebyl zde nikdo, kdo by do nich mohl efektivně zasáhnout a učinit jim přítrž.⁸¹ V takové situaci tedy byla implementace ústavy, která rozhodně nehrála ve prospěch mocných, nemyslitelná. Na druhou stranu Katouzian tvrdí, že během revoluce vytvořené státní instituce, nově nabyté zkušenosti státního aparátu či zlepšená dostupnost právní ochrany obyvatelům země položily základy moderního státu, který se podařilo graduálně rozvíjet za vlády Rezy Šáha, kterému se podařilo eliminovat právě ty neduhy jako decentralizace a nedostatečná donucovací moc státu, jež zpomalovaly zavádění reformů během revoluce.⁸² Je však nepochybné, že význam Ústavní revoluce pro Persii a následně Írán je převratný, neboť právě tato událost položila základy perského moderního státu.

⁷⁷ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 58-59. GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vydání. Praha: KAROLINUM, 1999, s. 367.

⁷⁸ Tamtéž.

⁷⁹ Tamtéž.

⁸⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 62.

⁸¹ Tamtéž.

⁸² KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 196.

1.3 Vlivy na ústavodárný proces za dynastie Pahlaví

Dynastie Pahlaví⁸³ sehrála zásadní roli v moderním vývoji Íránu. Byla to právě ona, kdy došlo k modernizaci státu a jeho transformaci na stát moderní. Zároveň se vůči jejímu panování se vymezuje současná vláda a systém.

1.3.1 Vláda Rezy Šáha

Vláda prvního panovníka této dynastie Rezy Šáha přinesla změny prakticky ve všech společenských aspektech, neboť byla pravděpodobně inspirována Atatürkem vedenou přestavbou turecké společnosti, která se též dotýkala prakticky celé dosavadní struktury společnosti. V Íránu tak došlo ke změnám v administrativě, investicím do rozvoje hospodářství či snahám o emancipaci žen, jejímž vrcholem byl za Rezy Šáha zákaz nošení hidžábu z roku 1935.⁸⁴ V roce 1935 též došlo k oficiálnímu přejmenování státu z Persie na Írán. Právě sekularizační snahy vedly k opětovnému posílení duchovenstva, které přibližně od roku 1909, kdy byl ustaven druhý Madžlis, většinou zastávalo roli tichého přihlížejícího a ozývalo se relativně málo.

Rezá Šáh dělal všechno proto, aby sílicí pozici duchovních oslabil. Provedl určité změny v daňové politice, aby duchovenstvu zbylo méně peněz. Přisvojil státu kontrolu nad mnoha náboženskými nadacemi – waqfy, aby klerikové nedisponovali takovým množstvím majetku jako předtím, čímž byla poškozena jejich soběstačnost a solvence.⁸⁵ Zavedl i brannou povinnost pro duchovní a

⁸³ Zakladatel dynastie Pahlaví Rezá Šáh po konzultaci s Brity a získání materiální podpory od nich provedl 21. února 1921 převrat v Teheránu. Ujistoval šáha a další vrcholné politiky, že se tak dělo pro dobro monarchie, neboť šlo o opatření proti hrozící bolševické revoluci. Na pozadí dezintegrováného a chaosem zmítaného státu se stal osobností, které se podařilo prostřednictvím posílení armády a následných vojenských vítězství konsolidovat moc a pozvolna ji koncentrovat do vlastních rukou. To podporovaly úspěchy v zahraniční politice, například dohoda o přátelství se Sověty z roku 1921 nebo abrogace Anglo-perské dohody z roku 1919, která byla v Persii krajně nepopulární. Na tomto základě v roce 1925 došlo v Íránu ke změně vládnoucí dynastie. Qádžárovská dynastie se na základě zákona, který ji sesazoval z trůnu, a odchodem Ahmada Šáha do exilu poroučela a na její místo nastoupil Rezá Chán, jemuž měla být dočasně svěřena veškerá státní moc. Na základě dalšího hlasování, které měl Rezá Chán pod kontrolou díky svým oddaným příznivcům, byla pak nastolena vláda dynastie Pahlaví, a to nikoli dočasně.⁸³ Tento krok byl následně ještě potvrzen jeho korunovací v roce 1926, kdy se z Rezy Chána stal oficiálně Rezá Šáh.

⁸⁴ *Reza Shah Pahlavi | shah of Iran | Britannica.com* [online]. C2018 [citováno dne 28.12.2018]. <<https://www.britannica.com/biography/Reza-Shah-Pahlavi>>.

⁸⁵ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 225-226.

zakázal provádět poutě k hrobům „svatých“.⁸⁶ Tím vším sice oslaboval pozici nominální duchovenstva, zároveň tím však pravděpodobně paradoxně posiloval náboženské cítění v lidech.

Pokud jde o ústavní politiku, Rezá Šáh zachovával formální ústavnost, neboť si například potrpěl na schvalování svých dekretů Madžlisem, aby byly schvalovací činností legislativního orgánu potvrzeny a legitimovány.⁸⁷ Také byly zachovány volby do parlamentu, nicméně Rezá Šáh se přímo podílel na výběru kandidátů, respektive osobně posuzoval jejich způsobilost, čímž omezoval spektrum kandidátů prakticky pouze na ty, kteří se mu nepříčili, a zároveň si například zrušením poslanecké imunity pojišťoval poslušnost zvolených zástupců lidu.⁸⁸

1.3.2 Vláda Muhammada Rezy Šáha

Roku 1941 byl Rezá Šáh pod tlakem okupace Íránu sovětskými a britskými vojsky donucen abdikovat ve prospěch svého syna Mohammada Rezy. Jakési politické vakuum, vzniklé pádem Rezy Šáha, se začalo plnit různými skupinami, hnutími a stranami. Nezanedbatelnou sílu nabrali velcí vlastníci půdy, kteří s jistým oslabením největší vlastnické rodiny v zemi, té vládnoucí, dosáhli relativně rozsáhlé autonomie, a to i v ústavou svázaném státě. Dalšími významnými subjekty, které vstoupily do dočasně obnoveného politického života, byly mj. komunistická strana Túde a četná náboženská hnutí. Vztah náboženské obce v čele s ajatolláhem Borúdzerdím k šáhovi byl předmětem jakéhosi pragmatického politického výměnného obchodu. Příkladem tohoto obchodu může být šáhův odklon od otcových protináboženských reforem na počátku jeho vlády, opětovné udělení výjimky duchovním z povinné vojenské služby a občasná konzultace šáha s ajatolláhem ohledně různých politických záležitostí. Na oplátku se ájatolláh Bordúdzerdí nevyjadřoval k četným citlivým politickým záležitostem, jakými byly izraelsko-palestinské vztahy, Mosaddeqova vláda či Bagdádský pakt. Pokud se v řadách duchovních náhodou objevil nějaký kritik, což byl mj. případ Chomejního, Borúdzerdí jej umlčel.⁸⁹ A jelikož jeho autorita byla opravdu velká, kritici si nedovolili veřejně promluvit až do ajatolláhovy smrti v roce 1961. Ani šáh si do té doby netroufl zahájit sekularizační reformy, neboť si nemohl dovolit poštvat proti sobě

⁸⁶ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 225-226.

⁸⁷ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 74.

⁸⁸ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 73-74.

⁸⁹ *Ayatullah Borujerdi* [online]. C2018 [citováno dne 28.12.2018]. <<http://www.islamic-laws.com/marja/borujerdi.htm>>

a svému režimu tak významnou osobnost veřejného života, která měla neopominutelný vliv na utváření veřejného mínění.

Po smrti ajatolláha Borúžerdího došlo ke katalyzaci společenských změn, neboť síla, která vedla oba mocenské póly ke kompromisům, již neexistovala. Radikálnější duchovní se začali ozývat a podrobovali režim poněkud ostřejší kritice než doposud. Souběžně s tím přišel šáh o pomyslné mantinely pro svou politiku a následně se vydal cestou modernizace. Tato modernizační kampaň, která v konečném důsledku přinesla vytvoření konceptu *velájat-e faqih* v takové podobě, v jaké ho známe dnes, a která do jisté míry představovala začátek konce dynastie Pahlaví, je známa pod názvem Bílá revoluce.

V kostce tato modernizační kampaň zahájená roku 1963 spočívala ve snaze kompletně změnit tvář Íránu a přiblížit jej moderním západním státům. Mělo se tak stát prostřednictvím přesměrováním zisků z exportu ropy a státních investic do infrastruktury, vzdělávání, průmyslu, armády nebo emancipačních snah žen, dále provedením pozemkové reformy a omezením vlivu tradičně vlivných skupin, zejména pak velkých pozemkových vlastníků, s nimiž se začal názorově rozcházet.⁹⁰ Průběžně s tímto procesem se prohlubovala spolupráce se Spojenými státy americkými či Velkou Británií. Takové velké množství změn a reforem se ukázalo být pro Íránce nestravitelným soustem, což bylo doprovázeno určitými jevy. Jedním z těchto jevů byla například rozsáhlá migrace bezzemků z venkova do měst jako důsledek nikoli úplně povedené pozemkové reformy a pohledu na města jako na místa s mnoha příležitostmi k životu.⁹¹ Tím však daný řetězec souvislostí nekončil. Mnozí z těchto lidí totiž ve městech nenašli obživu, případně život, jaký si představovali. To je následně vedlo k opětovnému hledání identity a nových, stabilních opor pro jejich životy, které pro ně potažmo představovaly náboženské tradice a duchovenstvo jako takové.⁹² Zároveň do očí bily další nešvary: rozevírající se pomyslné nůžky mezi bohatými a chudými, segregace elit, jistá reformní selhání či viditelný vliv Spojených států amerických. Všechny tyto vlivy na obyvatele Íránu působily a dávaly jejich sluch lidem, kteří mluvili o nutnosti změny.

⁹⁰ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 264-265.

⁹¹ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 23-33.

⁹² Tamtéž.

1.3.3 Chomejní a jeho aktivity před událostmi Islámské revoluce

Chomejní se „probudil“ z nuceného mlčení prakticky bezprostředně po smrti ajatolláha Borúžerdího. Vystoupil proti šáhovi již v roce 1962 v otázce zrušení přísahy volených představitelů státu na Korán.⁹³ V roce 1963 bylo jasné, že se Chomejní stal přirozeným aktivistickým nástupcem zesnulého kvietistického ajatolláha. Nadále veřejně a často kritizoval šáha, jeho režim a Izrael. To vedlo k vyhrocení vztahů mezi náboženským učilištěm v Qomu, kde Chomejní působil a kde bylo centrum náboženské opozice k vládě Muhammada Rezy, a šáhovým režimem. Dokonce došlo k vyslání šáhových parašutistických a bezpečnostních jednotek, které následně zaútočily na qomské učiliště, kde zrovna probíhalo shromáždění u příležitosti perského nového roku (tehdy šlo o rok 1963 gregoriánského kalendáře). Vojáci zbili shromážděné duchovní a shromáždění rozehnali.⁹⁴ To posléze vedlo k dalšímu rozšíření aktivit opozice. Chomejní využil příležitosti svátku *ašúrá*⁹⁵, aby opět promluvil proti šáhovi, načež byl zatčen a uvězněn. Toto jednání se ovšem setkalo s odporem mnohých studentů náboženských učilišť, kteří ve velkých městech rozdmýchali demonstrace a nepokoje. Tyto vešly do historie jako hnutí 15. chordádu. Jeho primárním cílem bylo dosažení propuštění imáma Chomejního z domácího vězení, případně jistých ústupků šáhova režimu vůči duchovenstvu. Ač bylo hnutí potlačeno, podařilo se mu v konečném důsledku dosáhnout propuštění Chomejního, k němuž došlo po necelém roce od jeho zatčení.⁹⁶

Ke kritice režimu se Chomejní vrátil ihned po svém propuštění. Svoboda mu však dlouho nevydržela. Íránská vláda totiž přijala zákon o diplomatické imunitě pro zaměstnance ministerstva obrany Spojených států a jejich rodinné příslušníky na íránském území výměnou za rozsáhlou půjčku amerických bank šáhovu režimu na nákup amerického vojenského vybavení.⁹⁷ To rozlítilo ajatolláha Chomejního natolik, že pronesl v Qomu projev plný nevybíravé kritiky vůči režimu. To potažmo vedlo k Chomejního opětovnému zatčení a následnému odeslání do exilu. Nejprve prošel

⁹³ *Ayatollah Ruhollah Khomeini – Religious Figure - Biography.com* [online]. C2018 [citováno dne 30.12.2018]. <<http://www.biography.com/people/ayatollah-ruhollah-khomeini-13680544>>.

⁹⁴ FARSOON, MASHAYEKHI. *Iran: Political Culture in the Islamic Republic*. London: Routledge, 1993, s. 47.

⁹⁵ 10. den měsíce muharram, kdy si ší'ité připomínají mučednickou smrt imáma Husajna.

⁹⁶ HOSSEINI, Mir. *The Iranian History Article: The 15 Khordad Uprising* [online]. C2004 [citováno dne 30.12.2018]. <http://www.fouman.com/Y/Get_Iranian_History_Today.php?artid=1146>.

⁹⁷ *Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Volume XXII, Iran – Office of the Historian* [online]. C2018 [citováno dne 30.12.2018]. <<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v22/summary>>.

Tureckem, odkud se však přesunul do iráckého Nadžafu, kde nakonec definoval svůj pohled nejen na koncepci *velájat-e faqih*, ale zároveň se do větší hloubky začal zaobírat politickým islámem jako takovým. Chomejního politický vliv a popularita opět narůstaly, ačkoli je nutno podotknout, že k danému trendu docházelo zejména v komunitách studentů náboženských učilišť, neboť právě tam docházelo k distribuci Chomejního myšlenek. Vliv ajatolláhovy osobnosti na studenty byl viditelný například v roce 1975, kdy si studenti připomínali dvanácté výročí události 15. chordádu. Studenti qomské Fejzíje tuto příležitost využili ke konání demonstrace, která probíhala po tři dny, než byla rozehnána vojenskými jednotkami. Chomejní na tyto události zareagoval mimo jiné konstatováním, že „osvobození z pout imperialismu se blíží“.⁹⁸

1.3.4 Chomejní a koncepce *velájat-e faqih*

Chomejního nadžafské působení přineslo mnohé: neustávající politické angažmá a kritiku, rozmach nahrávání jeho projevů na kazety a vytvoření politických traktátů a děl, mezi něž například patřilo dílo *Velájat-e faqih: Hokúmate eslámí*. Původně se jednalo o cyklus Chomejního přednášek, které se týkaly politické, sociální, náboženské či ekonomické situace v Íránu. Ty měly studentům a duchovenstvu přiblížit nutnost nastolení islámské vlády nejen v Íránu, ale prakticky v celém muslimském světě. Obsah těchto přednášek se posléze začal šířit různými cestami: písemně pod třemi různými názvy (Islámská vláda, Autorita faqíhova a Dopis od imáma Músaviho), aby došlo k „obalamucení“ iránských cenzorů, nebo byl transportován na magnetofonových páskách.

Velájat-e faqih podle Chomejního představovalo komplexní řešení pro překlenutí mezidobí do návratu Skrytého imáma. Chomejní předložil celou řadu argumentů, proč právě prominentní ší'itští duchovní mají být v pozici vládců a spravovat věci veřejné. Podle Chomejního podmínky pro správce věcí veřejných, tedy rozum, moudrost, smysl pro spravedlnost a znalost islámských zákonů, totiž splňují právě ší'itští duchovní.⁹⁹ Takzvaný *faqih*, kompetentní islámský duchovní a právník, je osobou, která podle Chomejního má zastupovat Skrytého imáma a disponuje mandátem

⁹⁸ *Historic Personalities of Iran: Ayatollah Khomeini* [online]. C2001 [citováno dne 30.12.2018].

<http://www.iranchamber.com/history/rkhomeini/ayatollah_khomeini.php>.

⁹⁹ CHOMEJNÍ, Ruholláh. *Velájat-e faqih: Islámská vláda*. Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, s. 55-58.

k vedení státu a realizaci zákonů.¹⁰⁰ Realizace islámských zákonů je pak podle Chomejního názoru cestou k blahu lidu.¹⁰¹

1.3.5 Další opoziční skupiny a jejich aktivity

Vedle duchovenstva vedeného Chomejním ovšem stály i další skupiny, které promlouvaly do politického dění a měly zájem na tom, aby došlo v Íránu ke změnám. Některé skupiny složené ze studentů, intelektuálů, ale i dělníků se odvolávaly na dalšího z významných ideologů revoluce, který přišel s inspirativní syntézou islámu a marxismu, a tím byl Alí Šarí'atí.¹⁰² Podle Šaríatího byl prorok Muhammad poslán na Zemi nejen kvůli šíření náboženství, ale i ustavení dynamické společnosti v neustálé revoluci ve směru k beztřídní utopii.¹⁰³ Šaríatí též pozměnil význam řady tradičních slov islámské teologie, které spojil s marxistickými významy. Například *tauhíd*, Boží jedinnost, přeměnil svůj význam na sociální vzájemnost a solidaritu.¹⁰⁴ Šaríatí o této progresivní ideologii hovořil jako o rudé ší'e, zatímco konzervativní proud ší'y včetně Chomejního označoval za ší'u černou.¹⁰⁵ Reálné revoluční skupiny však příznivci Šarí'atího nezformovali. Další z významných skupin bylo uskupení relativně liberálně a sekulárně laděné Svobodné hnutí Íránu, v jehož čele stál Mehdí Bázargán a které se opíralo především o obchodníky ze střední třídy, studenty či zaměstnance veřejné správy a Bázargánův kredit ze svého působení v Mosaddeqově vládě.¹⁰⁶ Z extrémistických a radikálních skupin je pak nutné zmínit guerillová uskupení Lidových mudžahedínů a Organizaci íránských lidových fedajínů.¹⁰⁷ I ty totiž do revoluce promluvíly, byť ve výsledku byly donuceny přejít do politického podsvětí a následně z Íránu prakticky vyhnány.

¹⁰⁰ CHOMEJNÍ, Ruholláh. *Velájat-e faqih: Islámská vláda*. Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, s. 61.

¹⁰¹ CHOMEJNÍ, Ruholláh. *Velájat-e faqih: Islámská vláda*. Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, s. 38.

¹⁰² FORAN, J. The Iranian Revolution of 1977-79: A Challenge for Social Theory. In: FORAN, J. *A Century of Revolution: Social Movements in Iran*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994, s. 174.

¹⁰³ ABRAHAMIAN, Ervand. The Islamic Left: From radicalism to liberalism. In: CRONIN, S. *Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New perceptions of the iranian left*. London: RoutledgeCurzon, 2004, s. 269.

¹⁰⁴ Tamtéž.

¹⁰⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. The Islamic Left: From radicalism to liberalism. In: CRONIN, S. *Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New perceptions of the iranian left*. London: RoutledgeCurzon, 2004, s. 271.

¹⁰⁶ FORAN, J. The Iranian Revolution of 1977-79: A Challenge for Social Theory. In: FORAN, J. *A Century of Revolution: Social Movements in Iran*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994, s. 174-175.

¹⁰⁷ MIRSEPASSI, Ali. The Tragedy of the Iranian Left. In: CRONIN, S. *Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New perspectives on the Iranian Left*. London: RoutledgeCurzon, 2004, s. 233.

1.4 Revoluce 1978-79 a přijetí Islámské ústavy

1.4.1. Vypuknutí a průběh revoluce

Leden roku 1978 byl měsícem počátku revoluce v Íránu. Jedním z jejích katalyzátorů se stal jeden článek deníku *Etelá'át* mířený proti Chomejnímu, kterýžto byl vydán na základě rozkazu šáha a prováděcích instrukcí premiéra Hovejdy.¹⁰⁸ Chomejní byl v řečeném článku obviněn z toho, že je podporovatelem imperialismu a komunismu nebo že v mládí žil prostopášný život.¹⁰⁹ Tato zpráva rozpoutala nepokoje v Qomu a následně i dalších městech Íránu, kdy docházelo ke střetům mezi státními složkami a studenty náboženských učilišť.¹¹⁰ Další dvě události také hrály roli v rozpoutání revoluce. První z nich byl srpnový požár v ábádánském kině Rex, který si vyžádal přes 400 mrtvých, přičemž lidé z jeho založení podezřívají státní tajnou policii SAVAK.¹¹¹ To vedlo k dalším nepokojům. Dosud se však reálně neví, kdo za tím požárem doopravdy stál.¹¹² Druhou událostí, která pravděpodobně vytvořila nepřekonatelnou propast mezi šáhovým režimem a veřejností, byla střelba do demonstrantů na teheránském náměstí Džále, k níž došlo 8. září 1978 a pro niž se vžilo označení Černý pátek.¹¹³ Jakmile začaly probíhat stávky v klíčových průmyslových odvětvích a státních organizacích, stát byl paralyzován. Chomejní svými prohlášeními z Iráku tyto střety rozdmýchával, neboť vyzýval ke svržení šáhova režimu. Právě kvůli tomu šáhův Írán v druhé polovině roku 1978 zatlačil na iráckou vládu, aby Chomejního vyhostila z Iráku, od čehož si sliboval oslabení Chomejního vlivu na dění v Íránu.¹¹⁴ Chomejnímu nabídla azyl celá řada zemí, nicméně imám zvolil poněkud specifickou volbu – Francii. Učinil tak prý především kvůli možnostem interakce s médii a svobodného vyjadřování. Imám svůj vliv díky pobytu ve Francii, kam přesídlil v říjnu roku 1978, posílil. Dostal se totiž do kontaktu s mnohými svými příznivci, kteří jej přijeli navštívit a následně mu slibovali podporu. Chomejního též jezdily navštěvovat televize z celého světa, které s ním uskutečnily mnoho rozhovorů.¹¹⁵ V prosinci roku 1978 probíhal měsíc muharram a svátek ašúrá, což podnítilo další revoluční úsilí.¹¹⁶ V lednu roku

¹⁰⁸ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 314-315.

¹⁰⁹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 158.

¹¹⁰ Tamtéž.

¹¹¹ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 159.

¹¹² KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 316.

¹¹³ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 159.

¹¹⁴ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 317.

¹¹⁵ Tamtéž.

¹¹⁶ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 320.

1979 šáh ještě jmenoval Šápúra Bachtijára ministerským předsedou, přičemž doufal, že právě jemu podaří situaci zachránit, a 16. ledna opustil Írán. Bachtijár byl respektován za své působení v Mosaddegově vládě a sám sliboval zrušení cenzury a obnovu parlamentní demokracie.¹¹⁷ Chomejní nicméně Bachtijárovu vládu prohlásil za protiprávní a vyzval k dalšímu pokračování stávků, zatímco sám jmenoval Radu islámské revoluce¹¹⁸.¹¹⁹ Bachtijárova vláda tak byla následně odmítnuta nejen opozičními stranami a širokou veřejností, ale dokonce i vlastní stranou – Národní frontou, která argumentovala, že se vlády Bachtijár ujal bez jejího souhlasu.¹²⁰ Jedinou silou, o kterou se Bachtijár nakonec opíral, byla armáda.¹²¹ Bez jakýchkoli opozičních sil či veřejného mínění na své straně však zůstal osamocen a bylo otázkou času, kdy jeho vláda zkolabuje. Chomejní přiletěl do Teheránu 1. února roku 1979. Vítaly jej davy čítající asi tři milióny Íránců.¹²² Chomejní byl vítán jako osvoboditel od útlaku, lidé chodili po ulicích s jeho portréty a fotografiemi a vzdávali mu hold. Důležitým pro úspěch revoluce a zásadní prevencí proti občanskému konfliktu ovšem bylo 11. února 1979 vyhlášení neutrality armády, která se stáhla do svých kasáren, v nichž přečkala turbulentní revoluční dny a do událostí revoluce nezasahovala.¹²³

1.4.2. Vznik nové vlády a ústavodárný proces

Primárním cílem revolucionářů bylo sestavení vlastní vlády, k čemuž došlo 4. února, kdy Chomejní jmenoval Mehdího Bázargána¹²⁴ ministerským předsedou, aby bylo zajištěno fungování státní správy a ozbrojených složek.¹²⁵ Reálnou vládu však vykonával orgán Rady islámské

¹¹⁷ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 321.

¹¹⁸ Rada islámské revoluce od svého ustavení v lednu 1979 do července 1980 fakticky řídila průběh revoluce a následnou tranzici státu z monarchie na islámskou republiku. Šlo o de facto tajný orgán, který ovšem reálně držel v rukou mocenskou otěže na úkor vlády. Byl sestaven převážně z lidí, kteří byli ideově blízcí Chomejnímu (např. Beheští nebo Motahharí), byť někteří z dalších členů měli odlišný názor na další směřování Íránu (např. Bázargán či Banisadr).

¹¹⁹ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 321.

¹²⁰ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 321-322.

¹²¹ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 322.

¹²² ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 161.

¹²³ KATOUIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press. 2009, s. 322-323.

¹²⁴ Mehdí Bázargán byl předsedou Hnutí za svobodný Írán, které ideově navazovalo na Mosaddegovu Národní frontu a zastávalo ve srovnání s Chomejního Islámskou republikánskou stranou spíše liberální postoje. Chomejní si nicméně Bázargána vážil právě pro jeho tehdejší působení v Mosaddegově administrativě a obecně respektované postavení.

¹²⁵ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 162.

revoluce, který představoval hlavní zdroj revoluční politiky. Proti tomuto rozložení sil se Bázargán vymezoval, protože si uvědomoval, že klíčové věci nerozhoduje jeho vláda, ale Chomejní společně s Radou.¹²⁶ Do rozporu s Chomejním se tak dostal poměrně záhy, a sice v březnu 1979, kdy se konalo referendum o vytvoření islámské republiky.¹²⁷

Druhým cílem revolučních sil byla změna státního zřízení a vytvoření ústavy. Nejprve se mělo uskutečnit referendum o vytvoření islámské republiky. Šlo především o významný krok, který vytvářel ostrý předěl mezi monarchistickou minulostí a islámsko-republikánskou současností a budoucností. Právě zde se naplno projevíly neshody mezi Chomejním a Bázargánem. Zatímco Chomejní prosazoval prostou variantu „Islámská republika Írán“, Bázargán si přál, aby veřejnost mohla hlasovat i o alternativě „Islámská demokratická republika Írán“.¹²⁸ Chomejní tento návrh zamítl a prohlásil, že islám vyjadřuje vše, zatímco demokracie je západní termín, což ji činí pro název země nevhodnou.¹²⁹ Referendum tak proběhlo ve dnech 30. a 31. března v Chomejním prosazované variantě. Účast byla přesvědčivá. Hlasování se zúčastnilo 20 miliónů z celkového počtu 21 miliónů oprávněných voličů, kteří se v 99 % vyslovili pro přijetí názvu „Islámská republika Írán“.¹³⁰ Referendum tak revoluci a její výsledky potvrdilo udělením silného mandátu revolučním lídrům, nicméně podle vyjádření členů Chomejním založené Islámské republikánské strany nemělo představovat závazek k vytvoření nového, islámského politického systému v Íránu.¹³¹ To potvrzoval i původní návrh nové ústavy.

Druhým a z dlouhodobého hlediska významnějším krokem bylo přijetí nové ústavy. Vypracování návrhu nové ústavy připadlo na jednoho z ministrů Bázargánovy vlády – Jadolláha Sahábího. Ten ve svém návrhu vycházel z několika zdrojů inspirace. V návrhu ústavy zohlednil ústavu z roku 1906, byť tak udělal v omezeném rozsahu, jelikož ústava z roku 1906 byla koncipována na monarchistické státní zřízení.¹³² Politicky však šlo o důležitý tah, neboť se ústavodárce přihlásil ke kořenům íránské ústavnosti a zároveň tím návrh ústavy rozšířil okruh svých podporovatelů.

¹²⁶ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 162-163.

¹²⁷ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 163.

¹²⁸ Tamtéž.

¹²⁹ Tamtéž.

¹³⁰ Tamtéž.

¹³¹ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 60.

¹³² AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 157.

Významným podporovatelem ústavy z roku 1906 byl totiž například velký ájatolláh Šarí'atmadarí.¹³³ Ten stál v čele Muslimské lidově demokratické strany, jež byla poměrně významnou hráčkou na politickém poli revoluce. Další inspiraci představovala gaullistická ústava Páté republiky, v jejímž pojetí byl klíčovou postavou prezident republiky.¹³⁴ Podporovatelem tohoto modelu byl například Bázargán. Co může být překvapivým zjištěním, je fakt, že Chomejní tento ústavodárný přístup podporoval a v návrhu ústavy učinil jen několik změn týkajících se postavení žen.¹³⁵ Svůj státoporný model *velájat-e faqih* však neprosazoval, načež tento model islámské vlády v návrhu ústavy prakticky nebyl přítomen.¹³⁶ Výsledný návrh ústavy byl tak relativně umírněný, demokratický a ač obsahoval několik islámských prvků, byl z podstatné části sekulární. Šlo by tak o návrh, který by měl podporu napříč celým politickým revolučním spektrem a zároveň posvěcení samotného Chomejního. Ten se o návrhu po jeho publikování, k němuž došlo 14. června, vyjádřil, že je „v pořádku“ a byl připraven jej předložit dalšímu referendu.¹³⁷

Tehdy se však Bázargán a Banísadr stali obětmi svých vlastních zásad.¹³⁸ Kritizovali nedostatečný demokratický prvek v přijímání nové ústavy a přáli si vytvoření demokraticky voleného orgánu, který by podrobil návrh ústavy lidovému přezkumu a případně i promluvil svými návrhy do ústavodárného procesu.¹³⁹ Rafsandžání varoval Banísadra, pokud bude vytvořeno lidem volené ústavodárné shromáždění, bude z většiny obsazeno radikálními kleriky.¹⁴⁰ To se také stalo.

V létě roku 1979 se konaly volby do speciálního orgánu ústavodárného shromáždění. Právě tyto volby představovaly zlom v konstitučně-formativním procesu, neboť hlasování ovládli kandidáti Islámské republikánské strany, kteří získali z celkových 73 křesel takových křesel 55, tedy kvalifikovanou většinu.¹⁴¹ Takovéto drtivé vítězství příznivců islámské republiky předznamenalo

¹³³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 157.

¹³⁴ Tamtéž.

¹³⁵ Tamtéž.

¹³⁶ Tamtéž.

¹³⁷ Tamtéž.

¹³⁸ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 158.

¹³⁹ Tamtéž.

¹⁴⁰ Tamtéž.

KATOZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 336.

¹⁴¹ SIAVOSHI, Sussan. *Montazeri: The Life and Thought of Iran's Revolutionary Ayatollah*. London: Cambridge University Press, 2017, s. 107 – 109.

vytvoření ústavy v takové podobě, v jaké byla přijata. Ústava byla přijata jako excesivně islámská, byť v ní zůstaly některé západní republikánské instituty jako parlament či prezident, které jsou voleny demokratických, ovšem nikoli svobodných volbách.¹⁴² Bázargánova vláda, která byla zděšena rozsahem změn, k nimž v původním textu ústavy došlo, se pokusila Shromáždění rozpustit na základě prohlášení překročení mandátu Shromáždění k revizi, tak data, do něhož tato revize měla být provedena.¹⁴³ Chomejní ji však zastavil a bylo jasné, že umírněné revoluční síly svou příležitost na přípravu umírněné ústavy promrhaly.¹⁴⁴ Bezmoc Bázargánovy vlády, která se na podzim 1979 snažila alespoň vyjednávat s Američany v Alžíru, kde Bázargán jednal s bezpečnostním poradcem amerického prezidenta Cartera Zbigniewem Brzezińským, byla definitivně završena obsazením americké ambasády a následným zajištěním jejich amerických pracovníků, k němuž došlo 4. listopadu.¹⁴⁵ Záhy bylo evidentní, že tato událost získala sympatie mezi širokou veřejností a na řadě klíčových míst, a to včetně Chomejního samotného. Bázargán v této pro něj bezvýhodné situaci, kdy mu bylo jasné, že nezíská podporu pro osvobození rukojmí a že další působení jeho vlády je zbytečné, předal Chomejnímu 6. listopadu svou rezignaci.¹⁴⁶ Chomejnímu tímto způsobem odpadl jeden z jeho mocenských i ideových konkurentů.

V atmosféře vyostřené krize v americko-iránských vztazích se 2. a 3. prosince 1979 konalo referendum o Ústavě islámské republiky, které dopadlo naprosto jednoznačně. Z 15 758 956 odevzdaných hlasů získala ústava 15 680 218 hlasů pro, což představovalo 99,5 % všech odevzdaných hlasů.¹⁴⁷ Ve srovnání s referendem o islámské republice si však lze všimnout poklesu v celkové voličské účasti. Podstatnou roli v tomto poklesu sehrál velký ajatolláh Šariátmadarí a jeho Muslimská lidově demokratická strana, neboť Šariátmadarí odmítal Chomejního koncept islámské vlády *velájat-e faqih* a vyzval své stoupence k bojkotu referenda.¹⁴⁸ To dokonce vedlo k násilným střetům mezi Chomejního a Šariátmadarího stoupenci a protestům, k nimž docházelo

¹⁴² MALLAT, Chibli. *Introduction to Middle Eastern Law*. Oxford: Oxford University Press, 2009, s. 159-160.

¹⁴³ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 337.

¹⁴⁴ Tamtéž.

¹⁴⁵ KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009, s. 338.

¹⁴⁶ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 63.

¹⁴⁷ NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*. Oxford: Oxford University Press, 2001, s. 72.

¹⁴⁸ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 64.

zejména v íránském Ázerbájdžánu, především pak v Tabrízu.¹⁴⁹ Legitimitu referenda však tento bojkot vážněji nenarušil a ústava tak tímto souhlasným lidovým hlasováním byla úspěšně ratifikována. Islámská republika Írán získala svou první islámskou ústavu.

1.5 Revize Ústavy v roce 1989

Těsně před svou smrtí Chomejní jmenoval 25člennou Radu pro revizi ústavy. Jejím úkolem bylo zvolit nového Nejvyššího vůdce a novelizovat některé části ústavy.¹⁵⁰ Důvodů k tomu bylo několik. Husajn Alí Montazerí byl původně považován za přirozeného nástupce Chomejního. Kvůli sporům s Chomejním ohledně poprav vězňů (ovšem ne vždy průkazně) spjatých s různými protirežimními organizacemi, zejména *modžáhedín-e chalq*, však ztratil Chomejního důvěru.¹⁵¹ Umírající Chomejní si tak přál, aby jeho nástupcem byl Alí Chámeneí. Ten ovšem nedisponoval náboženským postavením *mardža-je taklíd*¹⁵² vyžadovaným ústavou. Rada pro revizi ústavy tak předložila dvě klíčové změny. První z nich bylo odstranění nutnosti titulu *mardža* pro Nejvyššího vůdce, druhou pak zrušení pozice ministerského předsedy.¹⁵³ Další změnu představovalo posílení role Shromáždění znalců, které získalo pravomoc se alespoň jednou do roka sejít a určit, zda je Nejvyšší vůdce nadále schopen vykonávat své povinnosti. Pro vyvážení situace byla nicméně posílena i Rada dohlížitelů, která obdržela kompetenci kontroly členství právě ve Shromáždění znalců.¹⁵⁴ Také vznikla Nejvyšší národní bezpečnostní rada, jejímž úkolem je zabývat se otázkami mezinárodní a bezpečnostní politiky.¹⁵⁵ 28. července 1989 byly tyto změny schváleny v referendu, které se konalo společně s volbou prezidenta. Tím byl zvolen Rafsandžání. Toto referendum představovalo poslední zásah do podoby íránské ústavy.

¹⁴⁹ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 64.

¹⁵⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008, s. 182.

¹⁵¹ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 287-290.

¹⁵² *Mardža-je taklíd* je nejvyšší běžně dosažitelnou autoritou v ší'itském islámu. Tato autorita představuje „vzor hodný následování“. Věříci se tak řídí podle pokynů a chování této autority, neboť takové chování je považováno za správné.

¹⁵³ AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013, s. 305.

¹⁵⁴ Tamtéž.

¹⁵⁵ Tamtéž.

2. Ústava Islámské republiky Írán

2.1 Obecná charakteristika

Íránská ústava z roku 1979 v její revidované podobě je fascinujícím a neobvyklým úkazem na poli světové ústavovědy. Snoubí jak islámský vliv a přístup k právu, tak klasický evropský konstitucionalistický náhled na věc, což je pravděpodobně možné považovat za dědictví ústavy z roku 1906. Ústavněprávní charakteristikou ji tedy není možné zařadit čistě ani do jedné ze zmíněných škatulek.

Islámská revoluce přinesla formální i materiální diskontinuitu ve vztahu k předchozímu režimu, což reflektuje právě obsah ústavy. Proti režimu dynastie Pahlaví se ve svém narativu aktivně vymezuje a předkládá svůj vlastní výklad dějin. Nastolení nového režimu zároveň přineslo legislativu v souladu s islámským právem, která odvrhla a nerecipovala původní právní řád. Islámská ústava tak představuje další epochu íránského ústavodárství.

Ústava pracuje s klasickou dělbou moci podle Montesquiea, takzvanou *trias politica*, a k této skutečnosti se hlásí například v článku 177. Tuto skutečnost lze však vytušit i v celkové struktuře ústavy. Íránskou ústavu lze považovat za rigidní, neboť proces novelizace ústavního zákona je komplikovanější než běžný zákonodárný proces. Íránská ústava je polylegální, protože ji tvoří více zákonů na úrovni toho ústavního. Ačkoli další ústavní zákony nejsou explicitně uvedeny ve znění ústavy jako ústavní pořádek, na základě rozboru textu zákona však lze o polylegalitě hovořit. Ústava se totiž opírá i o islámskou jurisprudenci založenou na Koránu a jejím výkladu prostřednictvím kompetentních osob.

2.1.1 Struktura

Současná íránská ústava se skládá z preambule a 177 článků. Ústavní materie je nerovnoměrně rozdělena do 14 kapitol, které se dále dělí na články a odstavce.

Kapitoly jsou tyto:

1. Všeobecné principy
2. Státní jazyk, písmo, kalendář a vlajka
3. Práva národa – Základní práva a svobody
4. Ekonomika a finanční záležitosti
5. Právo národa na suverenitu a moc z ní vycházející

6. Moc zákonodárná
7. Rady – státní správa a samospráva
8. Nejvyšší vůdce nebo Rada vůdců
9. Moc výkonná
10. Zahraniční politika
11. Moc soudní
12. Rozhlas a televize („Sedá-o-símá“)
13. Nejvyšší rada národní bezpečnosti
14. Revize Ústavy

2.2 Obsah ústavy podle kapitol

2.2.1 Preambule

Preambule ústavy zpravidla není považována za právně závazné ustanovení a nelze ji právně vymáhat. Její význam však spočívá v jakémsi ideologickém uvedení textu samotné ústavy. Íránský ústavodárce se preambuli věnoval podstatnou měrou. Jde totiž o nejdelší preambuli na světě, což vypovídá o jejím zásadním významu pro íránský režim. Jen pro představu, íránská preambule má 3073 slov, druhá nejdelší je z Papuy-Nové Guineje a obsahuje 2108 slov, přičemž na třetím místě je čínská ústava s 1 071 slovy. Nejkratší preambulí je ta řecká s 11 slovy.¹⁵⁶ Preambule Ústavy České republiky má 115 slov.

Preambule íránské ústavy předkládá poměrně jasný mustr pro stanovení ideologického základu režimu. Zároveň přináší určitý výklad dějin, které se v Íránu odehrály mezi lety 1962 a 1979, neboť se poměrně zevrubně zaobírá událostmi, které se v dané době odehrály. Samotná preambule a tím i celá ústava začíná takzvanou basmalou¹⁵⁷. Za klasickou formulku basmaly se nachází citát z Koránu ze súry Železo, verše pětadvacátého v následujícím znění: „A vyslali jsme již posly s důkazy jasnými a seslali jsme s nimi Písmo a váhu, aby lidé jednali poctivě.“ Je evidentní, že

¹⁵⁶ *Preambles of Constitutions- a comparative study of 194 current constitutions | Constitution-Making and Constitutional Change* [online]. C2016 [citováno dne 29.01.2019]. <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>>.

¹⁵⁷ Basmala je fráze „*Bismilláhi rahmáni rahím*“ a lze ji přeložit jako „Ve jménu Boha, milosrdného, slitovného“. Používá se během různých příležitostí, a to včetně uvedení textu.

tento verš je zaměřen na způsob hledání spravedlnosti, jejímž zdrojem jsou náboženské texty a soudní orgány, které jsou zde symbolizovány váhami.

Následně se režim vymezuje vůči dřívějším iránským režimům a hnutím, které měly co do činění s vytvářením moderních iránských dějin. Současný režim se od nich snaží odlišit prostřednictvím teze, která tvrdí, že pokud by se vládnoucí či aspirující garnitury nezpronevěřil pravým islámským principům, u moci by vydržely. Tím, že se od víry odchýlily, však donutily náboženskou komunitu převzít otěže, neboť další odchýlení již nemohla připustit. Tento postoj náboženských kruhů je ústavou odvozován od doby zahájení šáhovy Bílé revoluce a Chomejního aktivit v těch časech. Zároveň se od té doby odvozuje Chomejního legitimita ke svržení režimu, což je potvrzeno jeho činností v době Hnutí 15. chordádu. Všechny tyto záležitosti jsou popsány v podkapitole preambule příhodně nazvané „Úsvit hnutí“.

V další podkapitole je představena, prozatím pouze teoreticky, teorie *velájat-e faqíh* jakožto výchozí teorie vlády v Íránu. Její význam je ovšem v samotném textu ústavy, jak uvidíme posléze, snížen, neboť v plném rozsahu implementována nebyla. V preambuli se na ni ale klade velký důraz, protože šlo o záležitost, kterou architekt islámské revoluce Chomejní rozpracovával po několik let a adaptoval ji na prostředí moderního Íránu.

Následující dvě podkapitoly zvané „Hněv lidu“ a „Cena, kterou národ zaplatil“ spolu velmi blízce souvisí. „Hněv lidu“ představuje počátky revoluce v roce 1978 a jejich následný vývoj. „Cena, kterou národ zaplatil“, skládá účty minulému režimu a vyčísluje počty mučedníků, kterým za jejich oběti blahorečí. Druhá zmíněná kapitola též zdůrazňuje poslední dny revoluce v roce 1979 a pád režimu, potažmo březnové referendum o vytvoření islámské republiky.

V pěti následujících podkapitolách „Forma vlády v islámu“ a „Místodržitelství spravedlivého faqíha“, „Ekonomika je prostředek, nikoli cíl“, „Žena v Ústavě“ a „Ideologická armáda“ se ústavodárci zabírají klíčovými aspekty státu a specifikují odpovědi na některé palčivé otázky. První dvě podkapitoly se vrací k tématu *velájat-e faqíh* jakožto ideologickému fundamentu ústavy. Zbýlé tři jsou však relativně exkluzivní a adresují záležitosti, které mohou být interpretačně velmi zajímavé.

Podkapitola „Ekonomika je prostředek, nikoli cíl“ útočí na materialistické ekonomické školy, zejména pak ty západní. Podle ideologické optiky islámské ústavy jde o školy, které chtějí pouze maximalizaci zisku a akumulaci bohatství. Naproti tomu staví islámský ekonomický model, který se prezentuje jakožto model udržitelného rozvoje, rovnosti a spravedlivé redistribuce bohatství, jehož cílem není pouhá přízemní touha po bohatství. Má vyšší cíl převyšující materiální dimenzi, tedy vytvoření prosperujícího islámského státu a vítězství islámu ve světě, resp. porážka globální *džáhilije*¹⁵⁸.

Podkapitola „Žena v Ústavě“ se opět nejprve vymezuje vůči předchozímu režimu tvrzením, že ženy za dynastie Pahlaví trpěly. Nyní je žena z role pouhého nástroje pro plození či neřestných tužeb, nástroje, kterým podle narativu Islámské ústavy žena byla za minulých režimů, povýšena do role základního stavebního kamene správné islámské rodiny a mužovu spolubojovnici ve všech aspektech mužova života.

V podkapitole „Ideologická armáda“ jsou poměrně jasně určeny cíle Islámských revolučních gard. Pro úvodní ilustraci si autor nejprve dovolí použít odkaz, který je v této podkapitole citován, a sice odkaz na súru Kořist, verš 60: „Připravte tedy proti nim všechno, co schopni jste postavit ze síly oddílů jezdeckých, abyste zastrašili nepřátele Boží i nepřátele své a jiné mimo ně, které ještě neznáte, ale které Bůh dobře zná.“ V této podkapitole jsou stanoveny povinnosti a úkoly těchto paramilitárních jednotek a to:

- a) hlídání a obrana hranic státu,
- b) naplňování ideologické mise džihádu tak, jak určil Bůh.

Zatímco k bodu a) není dodáno více, bod b) je rozvinut. Podle něj má jít o rozšiřování nadvlády Božího práva po celém světě. Právě zde je pak použit odkaz na výše zmíněný verš. Takováto formulace cílů džihádu nás tedy může nechat polemizovat, zda je tímto legitimován ofenzivní džihád, nebo jde pouze o džihád defenzivní v intencích známého citátu římského spisovatele Flavia Renata: *Si vis pacem, para bellum* – Chceš-li mír, připravuj se na válku. Je oprávněné se v daném případě domnívat, že takové jednání by bylo neospravedlněné jakožto akt zbytečné

¹⁵⁸ Z arabštiny označující stav neznalosti, barbarství.

útočné války pro místům velmi malého či žádného významu pro islám, pokud pomineme Jeruzalém a činnost Izraele, v Íránu s tak velkou oblibou nazývaného „okupační režim al-Quds“.¹⁵⁹

V podkapitole „Soudní moc“ v ústavě opět nacházíme odkaz na Korán, súru Ženy, verš 58: „Bůh vám přikazuje, abyste vraceli svěžené majetky jejich vlastníkům, a když soudíte mezi lidmi, abyste soudili spravedlivě.“ Z tohoto citátu si můžeme dovojit plochý a velmi nepřekvapivý závěr, že cílem justice je dosažení spravedlnosti. Co je ovšem v dané podkapitole důležitější, je to, že mají soudit spravedliví soudci na základě profesionální znalosti islámského práva. Při extenzivním výkladu z takové teze můžeme vydedukovat, že islámské právo má být jediným zdrojem zákonodárství a východiskem legislativy.

V podkapitole „Výkonná moc“ je zdůrazněna primární povinnost exekutivy, kterou je implementace zákonů a nařízení islámu ve společnosti pro zajištění její pokrokovosti a transformace této společnosti v islámskou. Zároveň vyhláší válku byrokracii jakožto nástroji minulého režimu, který jejím prostřednictvím akorát snižoval svou vlastní efektivitu.

V předposlední podkapitole preambule zvané „Masová média“ je rozebírán účel těchto technologií. Je zde zdůrazněno, že řečené prostředky mají být užity k šíření myšlenek islámské revoluce do celého světa. Zároveň mohou být užity jako jakési fórum pro diskusi různých nápadů a idejí, nicméně tyto ideje nesmí být protiislámské a společensky destruktivní. Věřící jsou nabádáni k využívání médií, aby jejich prostřednictvím sledovali činy svých představitelů a tyto činy hodnotili. Pokud představitelé uspějí, mají to být zas oni, kdo bude šířit islám mezi běžné diváky a věřící. Toto všechno je potvrzeno veršem: „A takovýmto způsobem jsme z vás učinili obci vzdálenou krajností, abyste byli svědky o lidech a aby posel byl svědkem o vás,“ což se praví v súře Kráva, verši 143.

Poslední podkapitola preambule je nazvána „Představitelé“. Jde o jakýsi přechodový článek mezi preambulí a v ní stanovenými principy a vlastním textem ústavy, v němž ke čtenáři promlouvají samotní tvůrci daného dokumentu se závěrem, že úspěšně vytvořili ústavu na základě principů a

¹⁵⁹ BASSIOUNI, Cherif. *The Shari'a and Islamic Public Law in Time of War and Peace*. New York: Cambridge University Press, 2014, s. 210.

cílů výše zmíněných. V poslední větě této podkapitoly a celé preambule je vyřčení teze o velké změně, v jejímž rámci má dojít ke svržení takzvaných *mustakbirún*, bohatých a zpupných, a nastolení vlády bosonohých neboli *mustadafún*.¹⁶⁰ Taková teorie revoluce a její slovník jsou velmi podobné charakteristikám marxistické revoluce proletariátu. Je tedy legitimní se domnívat, že takováto teze mohla do jisté představy jakousi útěchu i pro příznivce levicových teorií.

2.2.2 Všeobecné principy

Kapitola Všeobecné principy je první kapitolou Islámské ústavy, která má reálnou právní závaznost. Tato kapitola se skládá ze 14 článků, které jsou faktickým právním zakotvením proklamací učiněných v preambuli. Tyto články se zabývají zejména otázkami typu vlády, absolutní suverenity Boha a jeho práva, povinnostmi vlády, samosprávy, dohledu, územní charakteristiky republiky, rodiny nebo oficiálního náboženství. Jako jediná kapitola ústavy bude rozebrána článek po článku, zatímco ostatní kapitoly budou analyzovány jako celek. Považuji totiž za nezbytné, aby všechny fundamentální principy byly zmíněny, neboť se od nich odvozuje další text ústavy.

Článek 1 – legitimita nově nastupujícího režimu:

V úvodním článku Ústavy je určen typ státního zřízení v Íránu, tedy islámská republika. To je poměrně standardní postup v naprosté většině ústav, které tímto krokem definují, o jaký stát jde a jakou formu vlády budou následně prosazovat. Tento postup je zároveň logický, neboť se od něj kontextuálně odvíjí implementace různých orgánů jako král či prezident a následná definice jejich kompetencí. Zde je za takový typ státního zřízení určena islámská republika, což do jisté míry justifikuje aplikaci teorie *velájat-e faqíh* nebo dominanci *džá'faríjské* jurisprudence. Také je tu vyzdvížena role *ajatolláha Chomejního* jakožto hlavní figury revoluce. Co vyžaduje zdůraznění, je fakt, že v tomto článku je jakožto základní opěrný bod prakticky celé této ústavy představováno březnové referendum, v němž naprosto drtivě zvítězili příznivci islámské republiky. Není tedy obtížné dovést si, jak zásadní význam toto lidové hlasování pro Ústavu má, neboť se opírá o demokratické hlasování. Je zajímavé uvažovat nad tím, že, pokud by toto referendum pozbylo právní relevance, byla by tím bez větších pochybností poškozena samotná podstata Ústavy.

¹⁶⁰ *Mustadafun – Oxford Islamic Studies Online* [online]. C2018 [citováno dne 29.01.2019]. <<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1656>>.

Článek 2 – pilíře ší'itské víry, suverenita Boží a lidská důstojnost:

Druhý článek zmiňuje dvě klíčové myšlenky, a sice pilíře ší'itské víry a suverenitu Boží.

Islámská republika je zde proklamována za systém, který je založen na víře v jedinstvo Boží, Boží spravedlnost, v Poslední soud či imamát. Je tu zmíněna exkluzivní role Boha jako suveréna a nutnost se mu podrobit. Zároveň zdůrazňuje úlohu Bohem seslaných nařízení pro tvorbu zákonů. Zajímavým podbodem v tomto článku je víra v lidskou důstojnost, ctnosti člověka a svobodu, která je ovšem spojena s povinnostmi vůči Bohu. Všechny tyto záležitosti jsou podle ústavy zabezpečeny pokračujícím výkonem náboženské jurisprudence, bojem proti útlaku a kombinované úsilí vědy a umění.

Článek 3 – cíle vlády Islámské republiky Írán:

Třetí článek specifikuje cíle íránské vlády, jichž má prostřednictvím svých prostředků a svého snažení dosáhnout. Hned v prvním odstavci je stanoven velmi specifický cíl této vlády – vytvoření vhodného prostředí k rozvíjení morálních ctností založených na víře a zbožnosti, s čímž souvisí odstraňování jakýchkoliv neřestí ze společenského života. Dalším cíli jsou například bezplatné školství a rozvíjení vyššího vzdělávacího systému, eliminace vlivu cizích mocností, dosažení předních příček ve vědě a technologiích nebo zajištění národní obrany a spravedlivého ekonomického systému.

Článek 4 – suverénní role islámského výkladu:

Tento článek zdůrazňuje primární roli islámských principů ve výkladu práva. Tento výklad se vztahuje i na články Ústavy samotné. Rada dohlížitelů¹⁶¹ je pak pověřeným dozorcím orgánem, který rozhodne, zda právní norma je v koherenci s islámským právem či nikoli. Ve druhém případě pak dané ustanovení může zrušit.

Článek 5 – *velájat-e faqíh*:

Jelikož 12. imám je ve stavu Velké skrytosti, je důležité, aby jej do jeho návratu někdo zastupoval. V tomto článku je tak vytvořen základ pro aplikaci Chomejním propagované teorie *velájat-e faqíh*, který má právě Mahdího zastupovat. Zároveň jsou stanoveny některé z vlastností tohoto faqíha,

¹⁶¹ Více o Radě dohlížitelů na stranách 48 a 49.

jakými jsou smysl pro spravedlnost, zbožnost, vzdělanost a odvaha. Dále je uveden odkaz na článek 107, který definuje pravomoci Nejvyššího vůdce neboli *rahbara*.

Článek 6 – vůle lidu:

Jedná se o první článek, který má jiný základ než islámský, konkrétně demokratický. Poprvé v celé Ústavě je vyjádřen fakt, že stát má být spravován podle vůle lidu vyjádřené ve volbách do různých orgánů, případně v lidovém hlasování. Lid tak v této Ústavě poprvé vystupuje jako suverén, jehož přáními se volená reprezentace má řídit. Zároveň se tento koncept dostává do střetu s koncepcí suverenity Boží, která byla uvedena v článku druhém.

Článek 7 – samospráva:

Jde o další demokratický aspekt v ústavě, byť je oficiálně opřen o verš 38 ze súry Porada v následujícím znění: „A pro ty, kdož Pánu svému odpovídají a modlitby své dodržují a záležitosti na základě porady mezi sebou vyřizují a z toho, co jsme jim ušetřili, rozdávají.“ Zároveň je v tomto článku předznamenáno dělení samosprávy zrcadlově ku státní správě, a to na provinční, krajskou a okresní. Okres se pak dělí na města a venkovské obvody, které se skládají z obcí.

Článek 8 – Příkazování dobrého a zakazování zavrženíhodného:

Princip příkazování dobrého a zakazování zavrženíhodného neboli *al-amr bi'l m'ar'if wa an-nahj 'an al-munkar*, jeden z klíčových principů islámské morálky a islámského práva, který zplnomocňuje v iránském případě vládu, aby vynucovala určené náboženské maximy. Tato povinnost je rozmělněna i mezi jednotlivce, neboť i lidé samotní mají dohlížet na ostatní, aby se řídili etické a náboženské normy. I zde Ústava hledá oporu v Koránu, a sice v súře Pokání, verši 71: „Věřící muži a věřící ženy jsou si vzájemně přáteli a příkazují vhodné a zakazují zavrženíhodné.“

Článek 9 – svoboda, nezávislost, jednota a územní integrita:

Svoboda, nezávislost, jednota a územní integrita jsou čtyři principy, které jsou podle tohoto článku navzájem související principy, jejichž zachování je povinností vlády i občanů jako jednotlivců. Jde o principy, o kterých je v tomto článku řečeno, že nesmí být vykonávány jakkoli proti sobě, tj.

například jakákoli autorita nesmí omezovat či zrušovat jakékoli legitimní svobody za účelem udržení územní integrity nebo nezávislosti.

Článek 10 – význam rodiny:

Rodina je podle islámské ústavy základním stavebním kamenem islámské společnosti, proto všechny zákony či nařízení musí vést k upevňování rodiny a stability rodinných vztahů, a to jak na základě islámského práva, tak islámské etiky.

Článek 11 – islámská solidarita:

Dalším zajímavým článkem je článek s pořadovým číslem 11, který by se dal charakterizovat jako článek islámské solidarity. Tento článek se opírá o sůru Proroci, verš 92: „Hle, tato vaše obec je obcí jedinou a Já Pánem jsem vaším, uctívejte Mne tedy!“ V návaznosti na tento verš článek 11 tvrdí, že muslimové tvoří jeden národ, respektive *ummu*. Íránské vládě je tak zde kladeno na srdce, aby podporovala takovou politiku, která kultivuje přátelství a jednotu mezi muslimy, a to jak politickou, tak kulturní a ekonomickou.

Článek 12 – státní náboženství:

V tomto článku je prohlášena *ithná'ašaríja* společně s dža'faríjskou jurispudencí za státní náboženství a tento stav je zde prohlášen za neměnný. Primární pramen státní jurispudence je tak tímto stanoven. Další islámské školy, zejména pak hanafitská, šáfi'itská, málíkitská, hanbalitská a zajditská jsou v daném článku prohlášeny za legitimní prameny práva, podle nichž mohou komunity, které tyto školy uznávají, fungovat. Klade se důraz na vzájemný respekt.

Článek 13 – uznané náboženské menšiny:

Tímto článkem ústavy jsou v Íránu oficiálně uznány pouze 3 náboženské menšiny: zoroastriáni, židé a křesťané. Těmto menšinám je zaručeno provozovat své záležitosti v rámci zákonných limitů, což ovšem zahrnuje jak bohoslužby, tak právo personálního statusu nebo náboženské vzdělání.

Článek 14 – personální právo cizinců:

Poslední článek kapitoly Všeobecné principy se opírá o další verš z Koránu, konkrétně verš

osmý sůry Zkoušená: „Bůh vám nezakazuje, abyste byli dobří a spravedliví vůči těm, kdož nebojovali proti vám kvůli náboženství a nevyhnali vás z příbytků vašich, neboť Bůh věru miluje poctivé.“ S cizinci v Íránu se má na základě tohoto verše zacházet tak, že jim nebudou upírána jejich lidská práva a jednání s nimi bude v rámci standardních etických norem a principů islámské spravedlnosti. Tyto záležitosti ovšem nebudou respektovány, pokud bude cizinec vyvíjet činnost proti islámu nebo proti Islámské republice Írán.

2.2.3 Státní jazyk, písmo, kalendář a vlajka

Třetí kapitola ústavy se zabývá státními symboly, jazyky v Íránu, oficiálním písmem či kalendářem. Skládá se ze 4 článků. Za oficiální jazyk je prohlášena perština a perský skript za oficiální písmo. Je dáno na vědomí, že veškerá korespondence se státem má být vedena právě v tomto jazyce. Za druhý jazyk je prohlášena arabština, která má být též vyučována, neboť je jazykem Koránu a islámských věd. Užití místních etnických jazyků je podle ústavy svobodné v intencích jejich používání v lokálních médiích a výuky literatury daných jazyků. Je tedy očividné, že svobodné užívání etnického jazyka umožněno není. Letopočet se odvozuje od *hidžry*¹⁶², je tedy islámský. Primární roli hraje solární kalendář, podle něhož se řídí státní instituce. Lunární kalendář je ovšem také akceptován vzhledem k provázanosti islámských svátků s ním. Pátek je prohlášen za volný den. Je zde také definována státní vlajka.

2.2.4 Práva národa – Základní práva a svobody

Ve třetí kapitole zvané Práva národa jsou definovány základní práva a svobody. Zahrnuje tři generace lidských práv, a sice občanská, politická a sociální. Čtvrtá generace lidských práv, která propaguje ekologická práva, v této kapitole zavedena není. Jde o katalog práv, který obsahuje řadu v Evropě standardních právních institutů. Jeho povaha je ovšem odlišná, neboť kromě běžného postupu omezení lidských práv uvedených v zákoně je zde i možnost omezení na základě islámských principů či povahy islámské republiky. Z občanských práv lze zmínit zákaz diskriminace, svobodu vyznání nebo vlastnictví, presumpci neviny, zákaz mučení či listovní tajemství. Z práv politických mohou být uvedena práva spolčovací a shromažďovací. Mezi uvedená sociální práva patří podpora v nezaměstnanosti, zavedení důchodů, bezplatný vzdělávací systém či právo na domov. Co je ovšem nutné zdůraznit, je v této kapitole uvedená

¹⁶² Odchod proroka Muhammada z Mekky do Medíny se odehrál roku 622 n.l.

rovnost mužů a žen. Ta je řešena konkrétně ve člancích 20 a 21. Ve článku 20 je uvedeno, že muži a ženy mají mít stejná práva, ovšem má se takto dít s ohledem na principy islámu. Ve článku 21 je právě v návaznosti na islámské principy řešen například vztah ženy a opatrovníka, který je v klasickém islámském právu běžný. Žena podle islámu není svéprávná natolik, aby dokázala své věci spravovat sama a bez pomoci muže. Ačkoli ústava předkládá řadu ustanovení, kterými tento islámský postup zmírňuje, uváděním výjimek z rovnosti a dalších specifikací je plošná a bezpodmínečná rovnost mužů a žen implicitně odstraněna.

2.2.5 Ekonomika a finanční záležitosti

Kapitola čtvrtou lze považovat za další myšlenkové rozvinutí sociálních práv a stanovení postupu, jakým chce islámská republika uskutečňovat ekonomickou politiku a zajišťovat prosperitu. Ústava mj. stanovuje, aby se stát choval ekonomicky rozvážně a své úvahy v plánování ekonomiky směřoval především k zajištění základních potřeb, soběstačnosti a nevykořisťování pracujících. V tomto ohledu se ústava nebojí jít daleko, neboť jedním z kritérií pro stanovení ekonomického plánu jsou například vyvážené pracovní hodiny, aby se jedinec mohl dále rozvíjet či participovat na vedení země. Ekonomika země je rozdělena do tří sektorů: veřejného, družstevního a soukromého. Do veřejného sektoru spadají klíčová odvětví jako bankovníctví, energetika, infrastruktura či velké průmyslové podniky, které jsou řízeny vládou. Družstevní sektor zahrnuje různé menší společnosti založené ve městech a na vesnicích, jejichž primárními cíli jsou výroba a distribuce. Soukromý sektor pak zahrnuje převážně zemědělství a pastevectví a aktivity související s obchodem, výrobou a službami, které dále podporují sektor veřejný a družstevní. V této kapitole je také zmíněn rozpočet, který vypracovává vláda v čele s prezidentem a dává jej ke schválení Madžlisu¹⁶³. Zakázány jsou neislámské praktiky jako například úroky. Za zmínku také stojí práva čtvrté generace, která souvisí se životním prostředím. Je totiž zakázána exploatace přírodních zdrojů či provozování takových aktivit, které způsobují nezvratné škody životnímu prostředí. Ustanoveními v této kapitole je zároveň založen Státní kontrolní úřad, který je odpovědný Madžlisu. Účelem této instituce je dozor nad vládním hospodařením. Lze konstatovat, že iránský Státní kontrolní úřad je svou organizací i účelem obdobou českého Nejvyššího kontrolního úřadu.

¹⁶³ Islámské poradní shromáždění neboli Madžlis je voleným orgánem zákonodárné moci. V českých reáliích by šlo o Poslaneckou sněmovnu.

2.2.6 Právo národa na suverenitu a moc z ní vycházející

Tato kapitola víceméně definuje dělbu moci v Íránu a demokratický aspekt ústavy, tedy vůli lidu. Ač je absolutním suverénem stanoven Bůh, Íránci jsou ústavou považováni za pány svého společenského osudu. Bůh lidi totiž takovými učinil, proto mají právo se k řadě věcí vyjadřovat prostřednictvím hlasování. K zásadním otázkám se lid vyjadřuje přímo prostřednictvím referenda, skrze své zástupce pak prostřednictvím voleného Madžlisu, případně jiných voleb. Madžlis představuje pilíř moci zákonodárné. Moc výkonnou pak představuje volený prezident a jeho kabinet. Třetí ze zmíněných mocí, soudní, je odpovědná Madžlisu, což má představovat jakousi demokratickou kontrolu. Všechny tyto moci jsou však fakticky podřízeny Nejvyššímu vůdci.¹⁶⁴ Vliv lidu na náboženské orgány v ústavním systému je slabý a nepřímý. Například Nejvyšší vůdce vychází z dohody v orgánu zvaném Shromáždění znalců. Zástupci tohoto orgánu jsou lidem sice voleni, ale kandidáti předtím revidováni Radou dohlížitelů, což demokratický charakter funkce Nejvyššího vůdce značně redukuje. I Rada dohlížitelů vzniká víceméně nedemokratickým způsobem, je pouze zčásti odvozená z volených orgánů. Lidová kontrola tohoto orgánu je tak prakticky nemožná.

2.2.7 Moc zákonodárná

Představitelem této moci je již výše zmíněný Madžlis neboli Islámské poradní shromáždění, který představuje pravděpodobně nejzásadnější demokratický element íránského ústavního systému. Jde o demokraticky, ovšem nikoli svobodně volený orgán. Celkový počet poslanců je nyní 290, ale může stoupnout. Tato možnost je garantována v ústavě a zohledňuje probíhající demografické změny. Každých 10 let tak počet poslanců může vzrůst až o 20. Specifickou skupinu mezi mandáty představují ústavou předepsaní zástupci uznaných náboženských menšin. Arménští křesťané mají 2 zástupce. Zoroastriáni, židé a asyrští křesťané disponují jedním zástupcem. Poslanci jsou voleni na 4 roky. Aktivní volební právo je stanoveno na 18 let věku a je všeobecné, rovné, tajné a přímé.¹⁶⁵ Pasivní volební právo je poněkud komplikovanější. Lze ho totiž považovat za nesvobodné a exkluzivistické. Kandidáti musí splňovat celou řadu podmínek stanovených zákonem. Vedle bezúhonnosti jde například o prokázání oddanosti Islámské republice, souhlas s koncepcí *velájat-e faqih*, určitá úroveň vysokoškolského vzdělání či dobrá

¹⁶⁴ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 122.

¹⁶⁵ *Voting Age | Iran Data Portal* [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandataportal.syr.edu/voting-age>>.

pověst.¹⁶⁶ Splnění těchto podmínek u každého kandidáta podléhá evaluaci a následnému arbitrárnímu rozhodnutí Rady dohlížitelů. Volební okrsky mohou být jedno i vícemandátové. Systém voleb je proporcionálně většinový, přičemž kandidáti musí získat v prvním kole přes 25 % všech hlasů, aby byli způsobilí získat mandát. Pokud se tak nestane, pak se koná druhé kolo, do kterého se kvalifikují ti nejlépe umístění v prvním kole a jejichž počet je dvojnásobný vzhledem k rozdělovanému počtu mandátů. Ve druhém kole stačí k vítězství relativní většina. Běžný legislativní proces v Madžlisu probíhá podobně jako v parlamentech západních zemí včetně Česka, tedy vypracování návrhu zákona v komisích a následná čtení. Pro přijetí běžné legislativy stačí nadpoloviční většina všech přítomných poslanců.¹⁶⁷ Odlišné záležitosti jsou upraveny zákonem, jsou stanovena odlišná kvóra i většiny. Hlavní kompetencí Islámského poradního shromáždění je přijímání legislativy. Je však nezbytné, aby tato legislativa nebyla v rozporu s islámskými principy. Právě tento fakt hlídá Rada dohlížitelů, která posuzuje islámský charakter zákonů. Ta může případně Parlamentu zákon vrátit, přičemž zákonodárství Parlamentu je neplatné v případě neschválení Radou dohlížitelů. Madžlis jakožto orgán reprezentující lid má řadu práv vztahujících se k exekutivě, tedy prezidentovi, vládě jako celku či jednotlivým ministrům. Vláda od Madžlisu získává důvěru. Dále Madžlis může například interpelovat vládu, musí schválit vládou vyhlášené stanné právo či rozhodnout o najmutí zahraničních odborníků do vlády. Bez souhlasu Madžlisu nesmí vláda takového odborníka najmout. Interpelován může být i prezident, pokud o to požádá ¼ všech poslanců. Parlament má vůči exekutivě též možnost takzvaného impeachmentu, tedy ústavní žaloby pro hrubé porušení ústavy, ale i pro nekompetenci výkonu povinností. Ústava poslancům garantuje imunitu¹⁶⁸. Ústava však negarantuje žádnou kompetenci Madžlisu vůči Nejvyššímu vůdci a garantuje jen slabé kompetence vůči dalším náboženským orgánům.

Druhým orgánem v zákonodárném procesu je již výše zmíněná Rada dohlížitelů. Jde o orgán složený ze 12 členů na dobu 6 let. 6 ze členů je jmenováno Nejvyšším vůdcem a musí jít o *faqíhy*, tedy morální osoby znalé islámského práva. Zbýlých 6 členů jsou právníci zabývající se různými odvětvími práva. Ti jsou zvoleni Madžlisem, přičemž byli navrženi ředitelem justice.

¹⁶⁶ *The Electoral Law for Parliamentary Elections | Iran Data Portal* [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandaportal.syr.edu/the-electoral-law-for-parliamentary-elections>>.

¹⁶⁷ *The Rules of Procedure of the Islamic Parliament of Iran | Iran Data Portal* [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandaportal.syr.edu/the-parliament-majlis/the-rules-of-procedure-of-the-islamic-parliament-of-iran>>.

¹⁶⁸ Imunita představuje ochranu ústavního činitele zpravidla pro jeho výroky. Má zaručit svobodné vyjadřování na půdě parlamentu.

Ten je také jmenován Nejvyšším vůdcem. Rada dohlížitelů má vůči Madžlisu celou řadu pravomocí a lze říci, že jej do jisté míry vytváří. Může podstatnou měrou ovlivnit podobu kandidátek před volbami schvalováním kandidátů nebo má právo vrátit¹⁶⁹ Madžlisu přijímané zákony pro nekoherenci s islámskými principy. Dalšími podstatnými pravomocemi je právo interpretovat ústavu, schvalovat kandidáty na prezidenta a do Shromáždění znalců nebo dozor nad referendy. Nepochybně lze tento orgán považovat za nástroj kontroly nad demokratickým aspektem ústavního systému a jakýsi náboženský korektiv vůle lidu.

2.2.8. Rady – státní správa a samospráva

Sedmá kapitola ústavy se zabývá dělením státní správy a samosprávy. Ústava předjímá fakt, že hierarchie správních jednotek zaručí místní rozvoj a zajištění potřeb daných lokalit. Hierarchie v sestupném pořadí vypadá takto: provincie, kraje a okresy¹⁷⁰. Okres se pak dělí na města a venkovské obvody, které se skládají z obcí. Samospráva je nicméně povinna ctít islámské a ústavní principy. Pro koordinaci společného postupu v rozvoji a řešení případné diskriminace je v ústavě předznamenáno založení Nejvyšší rady pro provincie. Tato rada má zákonodárnou iniciativu, může tedy vytvořit návrh zákona a předat ho Madžlisu.

2.2.9 Nejvyšší vůdce nebo Rada vůdců

Osmá kapitola je explicitním projevem Chomejního koncepce *velájat-e faqih*, neboť ustavuje takový orgán moci, který ji symbolizuje. Orgán vůdce může být individuální, nebo kolektivní. Ústava však ve své dikci zpravidla počítá s vůdcem individuálním. Vůdce je vybrán na základě rozhodnutí voleného Shromáždění znalců, které zároveň vůči vůdci zaujímá pozici kontrolního orgánu a v případě vůdcovy neschopnosti vykonávat funkci jej může odvolat. Vůdce musí disponovat určitými vlastnostmi, aby mohl být akceptován do úřadu. Ty jsou definovány jak v této kapitole, tak v kapitole o všeobecných principech. Je důležité, aby měl skvělý vhled do islámského práva, vůdčí schopnosti a řadu morálních charakteristik. Jeho pravomoci jsou rozsáhlé. Je například velitelem ozbrojených sil, předsedá radě různých shromáždění nebo řeší spory mezi jednotlivými složkami moci. Také má podstatný politický vliv, neboť schvaluje

¹⁶⁹ V případě, že takto Rada dohlížitelů učiní, existují dvě možnosti. Zaprvé, Madžlis návrh zákona přepracuje podle připomínek Rady dohlížitelů a tím bude rozpor odstraněn. Pokud se však Madžlis rozhodne prosazovat svou verzi a 2/3 všech poslanců vrácený návrh prohlašují, vstupuje do legislativního procesu třetí instance, která rozhodne, jak se má dále postupovat. Tímto orgánem je Rada pro určování zájmů režimu. Nachází se pod pravomocemi Nejvyššího vůdce, jímž jsou její členové jmenováni na 5 let. Ve sporu se může přiklonit na stranu Madžlisu, nebo Rady dohlížitelů, nebo může předložit vlastní návrh, který je pro obě strany závazný.

¹⁷⁰ Zvolil jsem názvy známé českému čtenáři, aby si mohl snáze představit toto dělení.

zvoleného prezidenta, jmenuje polovinu Rady dohlížitelů, celou Radu pro určování zájmů režimu a ředitele justice. Po poradě s Radou pro určování zájmů režimu též stanovuje obecné politické směřování země.

V této kapitole je zmíněn ještě jeden podstatný ústavní orgán. Pod Nejvyšším vůdcem působí Rada pro určování zájmů režimu. Jde o vůdcem jmenovaný orgán na dobu 5 let. Jak již bylo řečeno výše, tato Rada představuje rozhodnou instanci v případném zákonodárném sporu mezi Radou dohlížitelů a Madžlisem. Její permanentní role pak spočívá v činnosti poradního orgánu Nejvyššího vůdce, přičemž se skládá z komisí zabývajících se různými odvětvími.¹⁷¹

2.2.10 Moc výkonná

Kapitola devátá o moci výkonné se dělí na dvě části. První část pojednává o prezidentovi a vládě. Druhá část se pak věnuje armádě a islámským revolučním gardám. Prezident je ústavou považován za druhou nejvyšší autoritu ve státě hned po Nejvyšším vůdci a hlavního představitele exekutivy. Je volen na čtyři roky s tím, že může být znovuzvolen pouze jednou. Musí jít o osobu schválenou Radou dohlížitelů, musí se ztotožňovat se zřízením islámské republiky a obecně váženou osobou. Aktivní volební právo je stanoveno stejně jako u parlamentních voleb, tedy na 18 let a dispozici íránským občanstvím. Systém volby prezidenta je absolutně většinový, vítěz voleb tak v prvním či druhém kole potřebuje získat nad 50 % všech hlasů. Je zodpovědný za provádění ústavy, sestavení státního rozpočtu či podepisování mezinárodních dohod. Tyto záležitosti však může delegovat jím jmenované ministry, respektive vládu. Prezident je faktickým předsedou vlády, řídí tedy ministerstva prostřednictvím ministrů. Prezident je odpovědný Madžlisu za své aktivity nebo činnost ministrů. Vláda v čele s prezidentem má zákonodárnou iniciativu, prezident samotný pak disponuje pravomocí vydávat nařízení.

Ve druhé části deváté kapitoly jsou řešeny povinnosti armády a islámských revolučních gard. Armáda je podle ústavy zodpovědná za územní integritu země, její nezávislost a ochranu islámské republiky. Armáda má být vedena lidmi věrnými ideálům Islámské revoluce a ochotnými se pro ně obětovat. Ústava explicitně zakazuje zaměstnávání neíránských občanů v ozbrojených složkách a výstavbu základen zahraničních sil na íránském území, a to i pro

¹⁷¹ *Internal Bylaw of the Expediency Council (The Council for Expediency of the System) [Majma 'e Tashkhis-e Maslehat-e Nezam] | Iran Data Portal [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019].* <<http://irandataportal.syr.edu/internal-bylaw-of-the-expediency-council-the-council-for-expediency-of-the-system-majma-e-tashkhis-e-maslehat-e-nezam>>.

mírové účely. V době míru ústava předpokládá pomocné aktivity armády v oblasti vzdělávání či humanitární pomoci. Islámské revoluční gardy jsou pak ústavou považovány za ozbrojenou složku paralelní k armádě, která má fungovat jako ochránce Islámské revoluce. Islámské revoluční gardy lze považovat za jádro ozbrojených složek Íránu, o které se režim primárně opírá.

2.2.11 Zahraniční politika

Kapitola desátá ústavy se zabývá íránskou zahraniční politikou. Maximy íránské zahraniční politiky mají být nevměšování se, odmítání jakékoli nadvlády jednoho státu nad jiným, obrana všech muslimů, nezúčastněnost v globálních mocenských hrách a mírové vztahy s mírumilovnými státy. Je zakázáno navazovat takové mezinárodní vztahy, které by vedly k cizí dominanci například nad domácími přírodními zdroji, kulturou či armádou. V ústavě je nicméně také řečeno, že Írán bude pomáhat lidem, kteří oprávněně bojují za nezávislost a svobodu. Současně s tím je však zdůrazněn fakt, že se Írán nebude vměšovat do interních záležitostí jiných zemí. V závěru této kapitoly je uvedeno, že vláda může udělit politický azyl všem, kteří nejsou podle íránských zákonů považováni za zrádce a teroristy.

2.2.12 Moc soudní

Podle jedenácté kapitoly má být soudnictví nezávislou mocí, která chrání individuální i sociální práva a jejíž zodpovědností je dosahování spravedlnosti. V čele soudní moci stojí takzvaný ředitel soudnictví, který je jmenován Nejvyšším vůdcem na 5 let, disponuje vyšším islámským právnickým vzděláním, je spravedlivý a schopný. Ten je podle ústavy následně zodpovědný za fungující organizační strukturu judikativy, za jmenování kompetentních soudců a vypracování zákonů souvisejících se soudnictvím. Ministr spravedlnosti pak propojuje soudnictví a exekutivu. Je jmenován prezidentem na návrh ředitele soudnictví. Dále je zmíněn Nejvyšší soud, který má fungovat jako dozorčí orgán nad soudy nižších instancí. Jeho další podstatnou roli představuje případné dotváření právního řádu výkladem práva a tvorbou precedentů. Soudci nesmí být podle ústavy zbaveni své pozice do doby, kdy jim eventuálně bude prokázáno porušení práva. Soudní jednání mají být veřejná, pokud není rozhodnuto jinak ve prospěch dobrých mravů a veřejného pořádku. Porotního soudnictví má být užito při rozhodování o politických zločinech a tiskových přestupcích. Rozsudek by měl být primárně založen na kodifikovaných zákonech, až poté má soudce možnost podložit jej islámskými zdroji. Soudce má možnost neaplikovat vládní nařízení, pokud uzná, že jsou v rozporu s islámskými principy. V ústavě je též zmíněn zákaz

retroaktivity.

2.2.13 Rozhlas a televize („Sedá-o-símá“ – „Hlas a vize“)

Dvanáctou kapitolu o rozhlasovém a televizním vysílání tvoří jediný článek s číslem 175. Je zde definována organizace Vysílání Islámské republiky Írán, která představuje státní mediální společnost. Tato organizace vysílá do 20 zemí světa. Je klíčovou domácí mediální společností a jakýmsi hlasem Íránu ve světě. Podle ústavy musí být v této organizaci zajištěna svoboda projevu a vyjadřování, pokud jsou tyto projevy v souladu s islámskými principy a zájmy státu. Ředitel organizace je jmenován Nejvyšším vůdcem, přičemž dozorčí radu tvoří dva zástupci prezidenta, dva zástupci ředitele soudnictví a dva zástupci Madžlisu.

2.2.14 Nejvyšší rada národní bezpečnosti

Tento orgán definovaný v samostatné kapitole 13 a článku 176 má představovat ochránce národních zájmů a Islámské revoluce, územní integrity a národní suverenity. Této radě předsedá prezident. Dalšími členy jsou vůdčí osoby legislativy (předseda Madžlisu) a judikativy (ředitel soudnictví), náčelník generálního štábu ozbrojených sil, člen vlády zabývající se rozpočtem a plánováním, dva zástupci Nejvyššího vůdce, ministři zahraničí, vnitra a zpravodajských služeb a další významné osoby z armády a islámských revolučních gard. Mohou se zúčastnit i další ministři, pokud se jich řešená otázka týká. Rada koordinuje aktivity zúčastněných orgánů a složek a připravuje společné strategie pro případy vnitřních stavů nouze či vnějšího ohrožení. Usnesení, která tato Rada přijala, musí být pro vstup do účinnosti schválena Nejvyšším vůdcem.

2.2.15 Revize Ústavy

V poslední, čtrnácté kapitole, konkrétně v článku 177, je definován postup pro případnou revizi textu ústavy. Nejvyšší vůdce po konzultaci s Radou pro určení zájmů režimu obešle prezidenta s příkazem ke svolání Rady pro revizi ústavy. Tento poměrně velký orgán pak následně přijme změny, které jsou dány k ratifikaci Nejvyšším vůdci a posléze potvrzení lidem v referendu. V této kapitole je opět zdůrazněn fakt, že jakákoli změna podstatných náležitostí islámské republiky či kontradikce koncepce *velájat-e faqih* je nepřípustná. Tyto záležitosti přezkumu jednoduše nenáleží. V samotném závěru kapitoly jsou uvedeny změny, k nimž došlo během revize v roce 1989.

3. Fungování iránského ústavního systému v praxi

V této kapitole se práce zabývá rozpory mezi formálním textem ústavy a reálným stavem, případně nejasnostmi, které vyvstávají během interpretace ústavy. Byla identifikována celá řada takových rozporů, které zde budou zmíněny a rozebrány. Některé z těchto diskrepancí jsou spíše právního charakteru, jiné mají skutečný dopad v životě běžných lidí.

3.1. Spor o suverenitu

První značná interpretační nejasnost vyvstává již v samotném počátku těla ústavy. Svou charakteristikou jde spíše o právní problém, jehož reálný přesah zpravidla končí za zdmi právnických fakult. V právu jde však o otázku, kterou je důležité zodpovědět, aby byla vyjasněna ústavní hierarchie. Tento konflikt je sporem o suverenitu mezi Bohem a lidem jako celkem.

Na první pohled by se tento spor mohl jevit jasně. V článku 2, odstavci 1 Ústavy je explicitně řečeno, že Bůh je výhradním suverénem, z něhož vychází zákonodárství a jemuž je nutné být podřízen. V článku 56 je teze o suverenitě zopakována. K tomu je dodán fakt, že to byl právě Bůh, který stvořil člověka pánem svého společenského osudu. Hášemí dokonce uvádí, že jde o laskavost a požehnání od Boha.¹⁷² Tento spor však není tak jednoznačný.

Ponechme nyní stranou teologické otázky související se svobodou lidského rozhodování, byť jejich zodpovězení by též mohlo leccos rozřešit. Samotná dikce ústavy však sama zavdává důvod k pochybnostem, nakolik je Bůh suverénem. V článku prvním, tedy před uvedením exkluzivní Boží suverenity v článku druhém, je totiž uvedeno březnové referendum o islámské republice. Lid se tehdy vyjádřil ve prospěch ustavení islámské republiky a svým hlasováním udělil této republice legitimitu. Ačkoli je tedy podle islámské teologie všeobecným suverénem Bůh, byl to právě lid, který svou svobodnou volbou (což je fakticky podpořeno dikcí kapitoly šesté ústavy, respektive článku 56) rozhodl, že jej za suveréna přijme. Vlastní legitimita státního zřízení a ústavy tak stojí na rozhodnutích lidu v referendech. Lid však nemá možnost dále své rozhodnutí přehodnotit, respektive nemůže rozhodnout o změně podstatných náležitostí ústavy. Mezi ně patří například státní náboženství, koncepce *velájat-e faqih* nebo republikánské zřízení. Pokud by si lid přál změnu, pak by muselo dojít ke změně ústavy, která je z podstaty obtížná.

¹⁷² HÁŠEMÍ, Muhammad. *Hoqúq-e ásásí-je Džomhúrí-je eslámí-je Írán: Dželd-e dovom – Hákimíjat va nehádhá-je síjásí [Ústavní právo Islámské republiky Írán: Svazek druhý – Suverenita a politické instituce]*. Tehrán: Mízán, 1395 AH, s. 5.

Spor mezi suverény, tedy lidmi a Bohem, se také projevuje ve střetu mocí. Formálně vzato, lid disponuje přímou kontrolou nad exekutivou a legislativou a nepřímou nad úřadem Nejvyššího vůdce na základě voleb do Shromáždění znalců. Prostřednictvím Vůdce by tak lid měl teoreticky mít kontrolu nad zbylými orgány, které stojí mimo jeho reálný dosah. Proti vůli lidu je však postavena celá řada poměrně silných náboženských korektivů. Jedním z projevů suverenity Boha nad lidem je Rada dohlížitelů, jejíž podobu lid určuje jen zdánlivě a která následně má v opačném případě zásadní slovo v tom, koho lid volí.¹⁷³ Lid tedy disponuje možností demokratické volby, která však není svobodná, protože o ní arbitrárně rozhoduje lidmi nevolený orgán. Dalším projevem převahy Boha nad lidmi je pak například právo soudců neaplikovat nařízení vlády a další světské zákony (tedy legislativu vytvořenou lidmi), pokud uznají, že jsou v nesouladu s islámskými principy. Jde o další typ arbitrárního rozhodnutí, který hraje ve prospěch suverenity Boha, jehož zákony jsou postaveny nad ty lidské.

3.2. Nerovné postavení ženy

Články 20 a 21 (kapitola 3 Ústavy) se zabývají rovností mužů a žen. V článku 20 je uvedena rovnost mužů a žen víceméně bez rozdílu vyjma zmínky o výkonu této rovnosti na základě islámských principů. To ovšem dává tušit, že bude uvedena výjimka a rovnosti nebude dosaženo. Toto tušení je následně potvrzeno článkem 21, kde je postavení ženy ve své teoretické rovnosti s mužem dále definováno. Na základě této konkretizace lze dovodit, že postavení ženy není rovné bez dalšího. V článku 21 je řešen například vztah ženy a opatrovníka, zabezpečených vdov či podpora matek a těhotných. Koneckonců i v samotné preambuli je žena chápána spíše jako patronka rodiny, byť dikce ústavy se jí snaží vtisknout revoluční podobu a pozici po boku muže „na bojišti i v životě“. Vlažně proklamovaná rovnost v ústavě tak zpravidla bere za své na základě islámského charakteru práva. Váha ženského svědectví před soudem je tak nadále poloviční oproti tomu mužskému nebo jsou posíleny mužské možnosti vstupu do polygamiího manželství.¹⁷⁴

¹⁷³ KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), s. 10.

¹⁷⁴ SEGDHI, Hamideh. *Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling and Reveiling*. New York: Cambridge University Press, 2007, s. 276-277.

3.3. Mocenský konflikt prezidenta a Nejvyššího vůdce

Dvě nejvyšší pozice v zemi, tedy Nejvyšší vůdce a prezident, jsou nadány pravomocí rozhodovat o vládních záležitostech. Podle Konarího tento fakt může být zdrojem sporů, což se v minulosti dokonce stalo, byť teoreticky by měl mít návrh prezident jako tvůrce vlády. Za příklad Konarímu posloužil mocenský střet *rahbara*¹⁷⁵ Chámeneího a prezidenta Ahmadínežáda. Ahmadínežád se totiž rozhodl přijmout demisi ministra zpravodajských služeb Moslehího na základě vzájemné neshody s prezidentem ohledně vedení ministerstva, což mu jeho pravomoci umožňují. Dva dny poté ovšem zareagoval Chámeneí, který vrátil Moslehího do funkce ministra osobním dopisem a požádal ho, aby v jejím výkonu pokračoval.¹⁷⁶ To vedlo Ahmadínežáda k reakci, kdy 11 dní odmítl plnit povinnosti prezidenta. Nakonec byl však donucen vrátit se zpět do funkce, přičemž svým protestem ničeho nedosáhl. Ačkoli v zákoně oficiálně ústavní mezera stále přetrvává, podle Konarího byl fakticky potvrzen výklad, že Nejvyšší vůdce stojí nad *trias politica* a může do rozhodnutí daných mocí zasahovat.¹⁷⁷

3.4. Odlišný přístup k ekonomickým otázkám

V 90. letech 20. století začaly pod taktovkou tehdejšího prezidenta Rafsandžáního a Nejvyššího vůdce Chámeneího probíhat reformy, které měly povzbudit stagnující ekonomiku. Čtvrtá kapitola ústavy se ekonomice přímo věnuje, avšak již v 90. letech bylo jasné, že pro oživení ekonomiky některé z jejích částí nebudou aplikovány. Navzdory etatistickému¹⁷⁸ chápání ekonomiky v ústavě se začala v reálu prosazovat politika *laissez faire*¹⁷⁹ inspirovaná chicagskou ekonomickou školou.¹⁸⁰ Ačkoli tedy ústava například hovoří o zákazu zahraničního vlastnictví ekonomických subjektů v Íránu, Rafsandžání se zasadil o prolomení tohoto ustanovení, aby cizinci mohli vlastnit ekonomické subjekty, a tak přinesli investice do země.¹⁸¹ Dalším z příkladů je bankovníctví. Byť ústava počítá s bankovníctvím kompletně ve státním vlastnictví,

¹⁷⁵ Nejvyšší vůdce.

¹⁷⁶ KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), s. 13.

¹⁷⁷ KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), s. 14.

¹⁷⁸ Stát kontroluje většinu ekonomických prostředků a silně promlouvá do vývoje ekonomiky svými regulacemi či dotacemi.

¹⁷⁹ Idea klasického ekonomického liberalismu. Stát ponechává ekonomiku bez regulací nebo ji reguluje minimálně. Předpokladem jsou domněnky, že trh problémy vyřeší a že státní zásahy ekonomice obecně škodí.

¹⁸⁰ ABRAHAMIAN, Ervand. *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*. Berkeley: University of California Press, 1993, s. 138.

¹⁸¹ ABRAHAMIAN, Ervand. *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*. Berkeley: University of California Press, 1993, s. 139.

v současnosti je celá řada bank v soukromých rukou, například *Bank-e Pasargad* nebo *Tedžárat bank*.

3.5. Otázka mezer v zákonodárství

Zákonodárství v Íránu též představuje poněkud komplikovanou záležitost. Jak již bylo zmíněno výše, v zákonodárství se střetávají suverenity lidu a Boha. Na základě článku 4 ústavy ovšem *šari'a*¹⁸² stojí nad ostatními právními normami a její principy jsou určující pro jejich případnou neplatnost. V tomto ohledu neblahou roli sehrála a stále hraje Rada dohlížitelů. Byť je tento orgán v pozici jakéhosi ústavního soudu, dosud nevytvořil judikaturu, která by dotvořila íránský právní řád a umožnila snadnější pohyb zákonodárce i adresáta práva v tomto řádu.¹⁸³ Rada dohlížitelů nevydala důležité ústavní nálezy a schémata jakožto mustry pro posuzování nepřijatelnosti legislativy nebo kandidátů do voleb.¹⁸⁴ I proto nakonec musel být do íránského ší'itského právního řádu recipován sunnitský koncept *maslaha*¹⁸⁵, načež vznikla Rada pro určování zájmů režimu pod Nejvyšším vůdcem¹⁸⁶. Ta tuto neefektivní roli Rady dohlížitelů alespoň částečně vyvážila, uvolnila Madžlis jakožto zákonodárce z mrtvého bodu a umožnila přijímání progresivnější legislativy.¹⁸⁷

3.6. Neoficiální mocenská centra ve státě

Íránský ústavní systém ovlivňují kromě mocenských sporů vycházejících z ústavních mezer i další, neoficiální mocenská centra. Ta jsou schopna oficiálním vládním strukturám zkomplikovat výkon jejich funkcí, aniž by čelila následným represáliím ze strany těchto struktur. Paralelní mocenská centra v Íránu získala na síle po revoluci, byť tato centra existovala v Íránu i před ní, akorát byla odlišného charakteru. Svůj vliv odvozují od neformálních společenských a ekonomických kvazifeudálních nepotistických vztahů mezi mocnými skupinami stojících mimo vládní struktury.¹⁸⁸ Buchta podotýká, že v mnoha případech je nutné za určitými funkcemi hledat

¹⁸² Islámské právo.

¹⁸³ ARJOMAND, S. (ed.). *Constitutional Politics in the Middle East: With special reference to Turkey, Iraq, Iran and Afghanistan*. Portland: Hart Publishing, 2007, s. 55.

¹⁸⁴ Tamtéž.

¹⁸⁵ *Maslaha* představuje obecné blaho, veřejný zájem. Jde o specifický institut islámského práva, který umožňuje prolomit jinak rigidní ustanovení islámské jurisprudence a reagovat na společenské změny flexibilněji.

¹⁸⁶ ARJOMAND, S. (ed.). *Constitutional Politics in the Middle East: With special reference to Turkey, Iraq, Iran and Afghanistan*. Portland: Hart Publishing, 2007, s. 53.

¹⁸⁷ BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 116.

¹⁸⁸ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000, s. 7-8.

zákulisní vztahy namísto zákonem určené formální síly dané funkce a její pozice v hierarchii.¹⁸⁹ Ve státě tak figurují například nadace zvané *bonjádý*, které čerpají ze státního rozpočtu finance, ale reálně vláda neví, jak tyto nadace hospodaří, neboť tyto mocné struktury nemá pod kontrolou.¹⁹⁰ Některé z těchto nadací zaměstnávají tisíce lidí (například Nadace imáma Rezy), jejich lokální i celostátní vliv je tak podstatný.¹⁹¹ *Bonjádý* jsou dokonce v omezené míře schopny vykonávat vlastní politiku, přičemž jejich limitace ze strany exekutivy je obtížná, neboť tyto organizace jsou kryty islámským právem.

3.7. Íránská zahraniční politika na papíře a ve skutečnosti

Íránskou zahraniční politiku lze na základě ústavy charakterizovat jako politiku nevměšování. Kvůli svým zkušenostem s kolonialismem se Írán ve své ústavě distancuje od jakékoli nadvlády a dalších ofenzivních strategií v mezinárodních vztazích. Již v samotné dikci ústavy si však Írán vyhrazuje právo podporovat osvobozenecký boj obyvatel těch zemí, které oprávněně usilují o nezávislost. Na tom by nebylo nic paradoxního, kdyby ústava v tentýž větě netvrdila, že se při podpoře těchto snah Írán i nadále zdrží jakéhokoli vměšování do interních záležitostí druhé země. Implikovalo by to tvrzení, že Íránci budou pouze nezúčastněně „fandit na dálku“. Ve skutečnosti se Íránci zapojují do mezinárodní politiky a prokazatelně ovlivňují interní dění například v Sýrii nebo Libanonu.¹⁹² Hášemí zdůrazňuje roli Íránců jako ochránců globální muslimské komunity.¹⁹³ Ústava totiž počítá v případě aktivním přístupem Íránu k pomoci muslimům v nouzi po celém světě.

¹⁸⁹ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000, s. 8.

¹⁹⁰ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000, s. 73.

¹⁹¹ BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000, s. 76.

¹⁹² BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, s. 223.

¹⁹³ HÁŠEMÍ, Muhammad. *Hoqúq-e ásásí-je Džomhúrí-je eslámí-je Írán: Dželd-e aval – Usúl va mabání-je kollí-je nezám [Ústavní právo Islámské republiky Írán: Svazek první – Principy a obecné základy režimu]*. Tehrán: Mizán, 1396 AH, s. 421-422.

Závěr

Pochopení ústavního systému Íránu a jeho základů je důležitým pro porozumění fungování Íránu per se. Ústavní systém totiž představuje kolbiště reformních sil a konzervativců, kteří se v jeho rámci střetávají a střídavě se pokoušejí prosazovat své názory na vedení země. Ve své podstatě jde o však systém rigidní a konzervativní, který si díky zavedeným kontrolním mechanismům tuto charakteristiku úspěšně zachovává. Navzdory této obecné charakteristice však v minulosti prokázal, že v případě potřeby je schopen flexibilně reagovat a přizpůsobit se měnícím se podmínkám, byť k takovému kroku je zpravidla potřeba silných autorit ve svém středu. Je důvodné se domnívat, že reformy a změny v Íránu obecně budou vycházet právě z prostředí tohoto systému, nikoli z prostředí mimo něj.

Tato práce uvedla přehled ústavně-formativních faktorů klíčových pro současnou podobu íránské ústavy, dále představila rozbor jednotlivých kapitol ústavy a předložila otázky, se kterými se ústavní systém potýká ve skutečnosti. V této práci byl potvrzen fakt, že íránský ústavní systém v měřítku světové ústavovědy není systémem běžným. Jeho podoba vyrůstá z různých idejí, které našly v Íránu v běhu dějin své nezanedbatelné místo, ať už šlo o ší'itský islám, konstitucionalismus, protipahlavíjské nálady či, do jisté míry, i demokracii. Samotný ústavní systém je stále v procesu ideové tvorby, proto se v něm objevují různé rozpory. Takových rozporů je v systému celá řada a ústavodárci byli nuceni na tyto rozpory najít odpovědi. Ačkoli byl ústavní systém místy dočasně paralyzován hledáním řešení problémů (např. mocenský konflikt mezi *rahbarem* Chámeneím a prezidentem Ahmadínežádem a následná dočasná absence prezidenta z úřadu), zpravidla našel *modus operandi*, který nastavil nové mantinely, zacelil ústavní mezery a pomohl systému se překlenout přes překážku. Na některé otázky systém odpovědi stále hledá. Mezi tyto patří například otázka suverenity Boha a lidu, která je stále rozebírána, byť z podstaty nastavení systému je patrná převaha suverenity Boží. Celkově však systém potvrdil svou životaschopnost a schopnost řešit interní konflikty, byť, jak trefně podotkl 'Alí Konarí ve svém článku, který v této práci byl několikrát citován: „Islámská republika není hotový projekt.“

Íránský ústavní systém lze na základě výše uvedeného charakterizovat jako diskriminační. Systém je nastaven tak, že znevýhodňuje určité skupiny obyvatel, a to ať už osoby ženského pohlaví, tak například s odlišným politickým smyšlením, které se odlišuje od toho režimního. Režim se prezentuje jako demokratický, což ve formálním aspektu demokracie, tedy konání

voleb, zčásti je. Tyto volby jsou však kontrolované režimními orgány a řada kandidátů je těmito orgány mnohdy prohlášena nezpůsobilými kandidatury na základě blíže nespecifikovaných důvodů. Proto je nutné tyto volby prohlásit za nesvobodné.

Závěrem je vhodné uvést, že téma íránského ústavního systému není zdaleka vyčerpáné a poskytuje celou řadu otázek k analýze. To, co může pochopení tohoto tématu dále prohloubit, je rozsáhlejší studium persky psaných pramenů zabývajících se ústavou, ústavními institucemi či otázkami domácí íránské politiky a interních mocenských konfliktů.

Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Vznešený Korán. Přeložil Ivan Hrbek. 1972.

Qánún-e-je ásásí Džomhúri-je eslámí-je Írán: Masúb-e hame-je porsí 1358 va báznegári 1368. Tehrán: Enetešárát-e Kamálán, 2018. ISBN 978-600-7967-06-5.

The Constitution of the Islamic Republic of Iran, 1979, Last amended in 1989. Tehrán: Islamic Consultative Assembly, 1989.

CHOMEJNÍ, Rúholláh. *Velájat-e faqih: Islámská vláda*. Přeložil Zdeněk CVRKAL. Teherán: Institut pro uspořádání a vydávání děl imáma Chomejního, 2004.

Monografie

ABRAHAMIAN, Ervand. *A History of Modern Iran*. Cambridge: Cambridge University Press, 2008. ISBN 978-0-511-41399-5.

ABRAHAMIAN, Ervand. *Khomeinism: Essays on the Islamic Republic*. Berkeley: University of California Press, 1993. ISBN 0-520-08173-0.

ABRAHAMIAN, Ervand. The Islamic Left: From radicalism to liberalism. In: CRONIN, S. *Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New perceptions of the iranian left*. London: RoutledgeCurzon, 2004, s. 268-279. ISBN 0-203-67121-X.

AFARY, Janet. *The Iranian Constitutional Revolution, 1906-1911: Grassroot Democracy, Social Democracy, and the Origins of Feminism*. New York: Columbia University Press, 1996. ISBN 978-0-231-10351-0.

ALGAR, Hamid. *Mirza Malkum Khan: A Study in the History of Iranian Modernism*. Berkeley: University of California Press, 1973. ISBN 0-520-02217-3.

AMORETTI, B.S. Religion under the Timurids and the Safavids. In: JACKSON, P. *Cambridge History of Iran: Volume 6. The Timurid and Safavid Periods*. Cambridge: Cambridge University Press, 1986, s. 610-623. ISBN 0-521-20094-6.

ARJOMAND, S. (ed.). *Constitutional Politics in the Middle East: With special reference to Turkey, Iraq, Iran and Afghanistan*. Portland: Hart Publishing, 2007. ISBN 978-1-84113-773-5.

AXWORTHY, Michael. *Revolutionary Iran: A History of the Islamic Republic*. New York: Oxford University Press, 2013. ISBN 978-0-19-932226-8.

BASHIR, Shahzad. *After the Messiah: The Nurbakhshiyeh in Late Timurid and Early Safavid*

Times. In: NEWMAN, Andrew J. *Society and Culture in the Early Modern Middle East: Studies on Iran in the Safavid Period*. Leiden: Brill, 2003. ISBN 90-04-12774-7.

BASSIOUNI, Cherif. *The Shari'a and Islamic Public Law in Time of War and Peace*. New York: Cambridge University Press, 2014. ISBN 978-1-107-68417-1.

BOOZARI, Amirhassan. *Shi'i Jurisprudence and Constitution: Revolution in Iran*. New York: PALGRAVE MACMILLAN, 2011. ISBN 978-0-230-11073-1.

BUCHTA, Wilfried. *Who Rules Iran? The Structure of Power in the Islamic Republic*. Washington: The Washington Institute for Near East Policy, 2000. ISBN 0-944029-39-6.

BUMBÁLEK, Cyril. *Politický systém Íránské islámské republiky a jeho transformace po roce 1989*. Praha, 2013. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

CVRKAL, Zdeněk. *Chomejního koncepcce Velájat-e faqih v zrcadle ši'itské teologie..* Praha, 2007. Dizertační práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.

FARSOON, MASHAYEKHI. *Iran: Political Culture in the Islamic Republic*. London: Routledge, 1993. ISBN 9780203993514.

FARZANEH, M.M. *The Iranian Constitutional Revolution and the Clerical Leadership of Khurasani*. New York: Syracuse University Press, 2015. ISBN 978-0-8156-5311-0.

FORAN, J. The Iranian Revolution of 1977-79: A Challenge for Social Theory. In: FORAN, J. *A Century of Revolution: Social Movements in Iran*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 1994. ISBN 0-8166-2488-7.

GOMBÁR, Eduard. *Moderní dějiny islámských zemí*. 1. vydání. Praha: KAROLINUM, 1999. ISBN 80-7184-599-X.

HÁŠEMÍ, Muhammad. *Hoqúq-e ásásí-je Džomhúrí-je eslámí-je Írán: Dželd-e aval – Usúl va mabání-je kollí-je nezám [Ústavní právo Islámské republiky Írán: Svazek první – Principy a obecné základy režimu]*. Tehrán: Mízán, 2017. ISBN 964-7896-01-8.

HÁŠEMÍ, Muhammad. *Hoqúq-e ásásí-je Džomhúrí-je eslámí-je Írán: Džold-e dovom – Hákimíjat va nehádhá-je sijásí [Ústavní právo Islámské republiky Írán: Svazek druhý – Suverenita a politické instituce]*. Tehrán: Mízán, 2016. ISBN 964-7896-03-4.

KATOUZIAN, Homa. *The Persians: Ancient, Mediaeval and Modern Iran*. 1. vydání. Bodmin: Yale University Press, 2009. ISBN 978-0-300-16932-4.

KONDO, Nobuaki. *Islamic Law and Society in Iran: A Social History of Qajar Tehran*. New York: Routledge, 2017. ISBN 978-1-315-20183-2.

MALLAT, Chibli. *Introduction to Middle Eastern Law*. Oxford: Oxford University Press, 2009. ISBN 978-0-19-956387-6.

- MIRSEPASSI, Ali. *The Tragedy of the Iranian Left*. In: CRONIN, S. *Reformers and Revolutionaries in Modern Iran: New perspectives on the Iranian Left*. London: RoutledgeCurzon, 2004. ISBN 0-203-67121-X.
- MITCHELL, Colin P. *The Practice of Politics in Safavid Iran: Power, Religion and Rhetoric*. London: I.B. Tauris, 2009. ISBN 978-1-84511-890-7.
- MOAZZEN, Maryam. *Formation of a Religious Landscape: Shi'i Higher Learning in Safavid Iran*. Leiden: Brill, 2008. ISBN 978-90-04-35655-9.
- MOMEN, Moojan. *An Introduction to Shi'i Islam: The History and Doctrines of Twelver Shi'ism*. New Haven: Yale University Press, 1985. ISBN 0-300-03531-4.
- NEWMAN, Andrew J. *Safavid Iran: Rebirth of a Persian Empire*. London: I.B. Tauris, 2006. ISBN 978-1-84511-830-3.
- NOHLEN, GROTZ, HARTMAN. *Elections in Asia and the Pacific: A Data Handbook: Volume I: Middle East, Central Asia, and South Asia*. Oxford: Oxford University Press, 2001. ISBN 978-0-19-924958-9.
- PAVLÍČEK V. a kolektiv. *Ústavní právo a státověda, II. díl. Ústavní právo České republiky*. Praha: Leges, 2015. ISBN 978-80-7502-084-0.
- SEGDDHI, Hamideh. *Women and Politics in Iran: Veiling, Unveiling and Reveiling*. New York: Cambridge University Press, 2007. ISBN 978-0-511-29503-4.
- SIAVOSHI, Sussan. *Montazeri: The Life and Thought of Iran's Revolutionary Ayatollah*. London: Cambridge University Press, 2017. ISBN 978-1-316-50946-3.
- SKLENAŘÍK, Jakub. *Dža'far as-Sádiq: Zakladatel ší'itské jurisprudence*. Praha, 2013. Bakalářská práce. Filozofická fakulta Univerzity Karlovy.
- STREUSAND, Douglas E. *Islamic Gunpowder Empires: Ottomans, Safavids, and Mughals*. Boulder: Westview Press, 2011. ISBN 978-0-8133-1359-7.

Odborné články

- KONARI, Ali Damavandi. Barresí-je monáz'e-je qodrat dar sáchtár-e Džomhúrí-je eslámí-je Írán [Studie mocenského konfliktu ve struktuře Islámské republiky Írán]. *Požúheš-e Melal*. 2015, 24 (2), 143-155.

Elektronické zdroje

- HOSSEINI, Mir. *The Iranian History Article: The 15 Khordad Uprising* [online]. C2004 [citováno dne 30.12.2018].
<http://www.fouman.com/Y/Get_Iranian_History_Today.php?artid=1146>.
- SHEVLIN, Neil. *VELAYAT-E FAQIH IN THE CONSTITUTION OF IRAN: THE IMPLEMENTATION OF THEOCRACY* [online]. C2018 [citováno dne 27.12.2018].
<<http://www.gongfa.com/yilangxianfa.htm/>>.
- Ayatullah Borujerdi* [online]. C2018 [citováno dne 28.12.2018]. <<http://www.islamic-laws.com/marja/borujerdi.htm>>.
- Ayatollah Ruhollah Khomeini – Religious Figure - Biography.com* [online]. C2018 [citováno dne 30.12.2018]. <<http://www.biography.com/people/ayatollah-ruhollah-khomeini-13680544>>.
- BELGIAN-IRANIAN RELATIONS – Encycopaedia Iranica* [online]. C2019 [citováno dne 03.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/belgian-iranian-relations>>.
- Constitutional Council – Constitution of 4 October 1958* [online]. C2019 [citováno dne 02.01.2019]. <<http://www.conseil-constitutionnel.fr/conseil-constitutionnel/english/constitution/constitution-of-4-october-1958.25742.html>>.
- Foreign Relations of the United States, 1964-1968, Volume XXII, Iran – Office of the Historian* [online]. C2018 [citováno dne 30.12.2018].
<<https://history.state.gov/historicaldocuments/frus1964-68v22/summary>>.
- Historic Personalities of Iran: Ayatollah Khomeini* [online]. C2001 [citováno dne 30.12.2018].
<http://www.iranchamber.com/history/rkhomeini/ayatollah_khomeini.php>.
- History of Iran: Qajar Dynasty* [online]. C2001 [citováno dne 28.12.2018].
<<http://www.iranchamber.com/history/qajar/qajar.php>>.
- Internal Bylaw of the Expediency Council (The Council for Expediency of the System) [Majma ‘-e Tashkhis-e Maslehat-e Nezam] | Iran Data Portal* [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019].
<<http://irandataportal.syr.edu/internal-bylaw-of-the-expediency-council-the-council-for-expediency-of-the-system-majma-e-tashkhis-e-maslehat-e-nezam>>.
- Iran (Islamic Republic of) ‘s Constitution of 1979 with Amendments through 1989. Comparative Constitutions Project, 2018. Dostupné na: constituteproject.org.*
- Iran’s 1906 Constitution - Foundation for Iranian Studies* [online]. C2018 [citováno dne 27.12.2018]. <http://fis-iran.org/en/resources/legaldoc/iranconstitution/>>.
- JUDICIAL AND LEGAL SYSTEMS iv. JUDICIAL SYSTEM – Encyclopaedia Iranica* [online].

C2019 [citováno dne 18.05.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/judicial-and-legal-systems-iv-judicial-system-from-the-advent-of-islam-through-the-19th-century#sec2>>.

Middle East :: Iran – The World Factbook – Central Intelligence Agency [online]. C2019 [citováno dne 17.04.2019]. <<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ir.html>>.

Mustadafun – Oxford Islamic Studies Online [online]. C2018 [citováno dne 29.01.2019]. <<http://www.oxfordislamicstudies.com/article/opr/t125/e1656>>.

Preambles of Constitutions- a comparative study of 194 current constitutions | Constitution-Making and Constitutional Change [online]. C2016 [citováno dne 29.01.2019]. <<http://constitutional-change.com/preambles-of-constitutions-a-comparative-study-of-194-current-constitutions/>>.

قانون اساسي جمهوري اسلامي ايران [online]. C2018 [citováno dne 30.12.2018]. <<http://www.ostan-kb.ir/Portal/file/>>.

Reza Shah Pahlavi | shah of Iran | Britannica.com [online]. C2018 [citováno dne 28.12.2018]. <<https://www.britannica.com/biography/Reza-Shah-Pahlavi>>.

SHI'ITE DOCTRINE – Encyclopaedia Iranica [online]. C2019 [citováno dne 17.07.2019]. <<http://www.iranicaonline.org/articles/shiite-doctrine>>.

Voting Age | Iran Data Portal [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandatportal.syr.edu/voting-age>>.

The Electoral Law for Parliamentary Elections | Iran Data Portal [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandatportal.syr.edu/the-electoral-law-for-parliamentary-elections>>.

The Rules of Procedure of the Islamic Parliament of Iran | Iran Data Portal [online]. C2019 [citováno dne 31.07.2019]. <<http://irandatportal.syr.edu/the-parliament-majlis/the-rules-of-procedure-of-the-islamic-parliament-of-iran>>.